

תהילים עם פירוש רש"י

De Psalmen met het commentaar van Rasji

aflevering 1: Psalm 1-10

Hebreeuws met Nederlandse vertaling

Gouda 2014-2015

Inleiding

Rasji, acroniem van: **Rabbi Sjlomo Jitschaki** (*Rabbi Sjlomo ben Jitschak*; 1040–1105), was een rabbijn uit Troyes in Noord-Frankrijk, die tot op de dag van vandaag wordt beschouwd als een van de belangrijkste verklaarders van de Schriftelijke en de Mondelinge Leer, Tenach en Talmoed.

De teksten

De Hebreeuwse bijbeltekst is op vele plaatsen in digitale vorm op het internet te vinden.

Een ongevocaliseerde tekst van Rasji's commentaar is o.a. te vinden op de website van Ateret.¹ Waar we een tekstgedeelte gevocaliseerd aanbieden is de vocalisatie van ons. Onze tekst is zeker niet kritisch bedoeld en we zijn daarom dan ook uitgegaan van een tekst als op het internet te vinden. Soms hebben we een kleine tekstwijziging stilzwijgend doorgevoerd, gebaseerd op gedrukte edities, zonder daarvan verder melding te maken.² Een vertaling van Rasji's commentaar is te vinden op de Chabad website.³

De beide gegeven vertalingen zijn nieuw. Soms is de vertaling van de Tenach-tekst beïnvloed door de wijze waarop Rasji de tekst heeft opgevat. Voor onze vertaling hebben we natuurlijk bestaande vertalingen geconsulteerd, behalve de bovengenoemde ook die van Mayer Gruber⁴ en Yisrael Isser Zvi Herczeg.⁵

De citaten uit Midrasj Tehilliem komen uit מדרש שוחר טוב או מדרש תהלים. We gebruikten de volgende edities:⁶

מדרש שוחר טוב על תהלים, ווארשא תרל"א
מדרש שוחר טוב על תהלים, ווארשא תרל"ה (= ירושלים תשכ"ח)
מדרש שוחר טוב הוא מדרש תהלים, ווארשא תרל"ג
שלמה באבער, מדרש תהלים המכונה שוחר טוב, ווילנא תשנ"א (= ירושלים תשל"ז).

Andere literatuur:

Robert A. Harris, "Rashi and the 'Messianic' Psalms," in: Chaim Cohen a.o., *Birkat Shalom, Studies in the Bible, Ancient Near Eastern Literature and Postbiblical Judaism Presented to Shalom M. Paul on the Occasion of his Seventieth Birthday*, Winona Lake 2008, pp. 845-862.

KJ

1 <http://www.ateret4u.com/online/>; website bezocht maart 2015.

2 Aangezien het ons niet gaat om een ook maar enigermate kritische uitgave hebben we niet de moeite genomen kleine verschillen in de tekstedities aan te geven; verschillen die bij de lezer vragen kunnen oproepen zijn, voor zover herkend, wel aangeduid.

3 http://www.chabad.org/library/bible_cdo/aid/63255/jewish/The-Bible-with-Rashi.htm; website bezocht maart 2015; deze website geeft deels de Hebreeuwse tekst van Rasji's commentaar, met daarbij de vertaling, van de Tehilliem echter alleen de vertaling.

4 Mayer I. Gruber, *Rashi's Commentary on Psalms*, Leiden 2004, reprint Philadelphia 2007; Gruber geeft, afgezien van de vertaling, de tekst van Rasji's commentaar zoals dat bewaard is in het Hebreeuwse manuscript nr 220 in de Nationale Bibliotheek van Oostenrijk te Wenen; enigermate interessante varianten ten opzichte van onze van het internet verkregen tekst geven we aan in noten, aldaar aangeduid met de afkorting G.

5 Yisrael Isser Zvi Herczeg, *Tehillim with Rashi's Commentary*, תהילים עם פירוש רש"י, Jerusalem – New York 2009 (2 vols.).

6 Deze teksten wijken regelmatig flink van elkaar af; hier geldt, mutatis mutandis, hetzelfde als voor de Rasji-tekst (zie noot 2).

Inleiding op het psalmboek

Voorafgaand aan de verklaring van de verschillende psalmen vinden we bij Rasji de volgende inleidende mededeling.

אשרי האיש. בעשרה לשונות של זמר⁷ נאמר ספר זה, בנצוח, בנגון, במזמור, בשיר, בהלל, בתפלה, בברכה, בהודאה, באשרי, בהללויה, כנגד עשרה בני אדם שאמרוהו, אדם, מלכי צדק, אברהם, משה, דוד, שלמה, אסף, ושלש בני קרח, וחלוקין על ידותון י"א אדם היה כמש"כ בד"ה, וי"א אין ידותון שבספר זה אלא ע"ש הדתות והדינים של גזירות שעברו עליו ועל ישראל:

תהילים א

א אֲשֶׁר־יְהִי אִישׁ אֲשֶׁר | לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים וּבְדַרְךְ־
אשרי האיש. ליש פלישמנ"ץ בלעז, אשוריו של איש ותהלותיו של אדם אלו הם אשר לא הלך בעצת רשעים כי מתוך שלא הלך לא עמד ומתוך שלא

⁷ G geeft לשונות של זמר לשוני זמר voor.

⁸ Bava Batra 14b-15a: ומי כתבן משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה שמואל כתב ספרו: ושופתים ורות דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים ע"י אדם הראשון על ידי מלכי צדק ועל ידי אברהם וע"י משה ועל ידי הימן וע"י ידותון ועל ידי אסף ועל ידי שלשה בני קרח ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינוח חזקיה וסיעתו כתבו [ימש"ק סימן] ישעיה משלי שיר השירים וקהלת אנשי כנסת הגדולה כתבו [קנד"ג סימן] יחזקאל ושנים עשר דניאל ומגילת אסתר עזרא כתב ספרו ויחס של דברי הימים עד לו מסייעא וליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב לא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה ומאן אסקיה נחמיה בן חכליה (de laatste acht) verzen van de Tora. Sjemoeël schreef zijn boek en Richteren en Roet. Davied schreef het boek van de Psalmen, met behulp van tien voorgangers, namelijk, de eerste Adam, Malchitsedek, Avraham, Mosje, Heman, Yedoetoen, Asaf, en de drie zonen van Korach. Jirmeja schreef zijn eigen boek en het boek Koningen, en Klaagliederen. Chizkija en zijn collega's schreven Jesjaja, Misjle, Sjier haSjiriem en Kohelet. De mannen van de Grote Vergadering schreven Jechezqel, de Twaalf (kleine Profeten), Daniël en de Esterrol. Ezra schreef zijn boek en de genealogieën in Divre haJamieim tot zijn eigen tijd, hetgeen overeenkomt met de opinie van Rab, immers Rab Jehoeda heeft uit naam van Rab gezegd: Ezra verliet Babylon niet tot hij zijn eigen genealogie had opgeschreven, en toen eerst trok hij op. Wie heeft dan [Divre haJamieim] afgemaakt? — Nechemja de zoon van Hachalja. In de opgave van de schrijvers van de psalmen in Midrasj Tehillim (1:6) laat men de in Bava Batra vermelde Heman ter zijde: דבר אחר אשרי האיש. רבי נחמיה פתח החכמה העוז לחכם (קהלת ז יט) זה דוד: מעשרה שלישים (שם) אלו עשרה בני אדם שאמרו ספר תהלים, ואלו הן: אדם, ומלכי צדק, ואברהם, ומשה, ודוד, ושלמה, ואסף, ושלשה בני קרח, על אילין לא יתפלגון, על מאן יתפלגון, רב אמר לידותון, על החירותין ועל הדינין שעברו עליו ועל ישראל, רב הונא בשם ר' אחא אמר אע"פ שנאמרו על ידי עשרה, לא נאמר אלא על ידי דוד מלך ישראל, משל לחבורה של מוסקין, שהיתה מבקשת לומר הימנון למלך, אמר להם כולכם נעימים, כולכם זמרים, כולכם משובחים, כולכם ראויין לומר חימנון למלך אלא איש פלוני יאמר על ידי כולכם, למה שקולו ערב יותר מכולכם, הדא הוא דכתיב ונעים זמרות ישראל (שמואל ב כג א), מי נעים זמירותיהן של ישראל, דוד בן ישי, אבגינסו בן אבגינסו, מהו אומר בסוף תהלים, כלו תפלות [דוד] בן ישי (תהלים עב כ) כשם שאמרוהו עשרה בני אדם, כך נאמר בעשרה מיני זמר, בניצוח נבגון במזמור בשיר בהלל בתפלה בברכה בהודאה בהללויה באשרי, וגדול מכולם הללויה, שכולל שם ושבה בתיבה אחת, רב קרא כל ספרא הללויה Een andere redenering uitgaande van *De lofprijzingen van een mens*; R. Nechemja begon zijn voordracht met: De wijsheid is de kracht van de wijze (Kohelet 7:19), dat slaat op Davied; meer dan tien leiders (ibid.), dat zijn de tien mensen, die het psalmboek gezegd hebben, en dat zijn de volgende: Adam, Malchitsedek, Avraham, Mosje, Davied, Sjlomo, Asaf, en de drie zonen van Korach; over dezen heerst geen onenigheid; over wie heerst er dan onenigheid? Rav heeft gezegd: over Jedoetoen, dat slaat namelijk op de straffen voor wets- en gerechtsovertredingen die over hem en over JJsraël gekomen zijn; Rav Hoena zegt uit naam van R. Acha: Ook al zegt men door tien, toch is het alleen gezegd door Davied, de koning van JJsraël; dit is te vergelijken met een groep van muzikanten (onze tekst geeft hier Kjooskijn, naar ons idee te verbeteren als boven gegeven; een andere tekst geeft (זמרין) die een hymne zocht te brengen aan de koning, toen sprak deze tot hen: jullie zijn allemaal aangenaam, jullie zijn allemaal zangers, jullie zijn allemaal waardevol, en het is jullie allemaal passend een hymne te zeggen voor de koning, toch moet NN het voor jullie allemaal zeggen; waarom? Omdat zijn stem nog zoeter is dan die van jullie allemaal; dat is wat er geschreven staat: de geliefde zanger van JJsraël (ii Sjmoeël 23:1), wie is de geliefde zanger van JJsraël: Davied de zoon van Jisjai, de edele, de zoon van een edele; wat staat er aan het einde van de Psalmen: dit is het slot van de psalmen van Davied de zoon van Jisjai (Teh. 72:20); net zo als ze gezegd zijn door tien mannen, zo worden ze ook gezegd door tien soorten zang, namelijk באשרי בהודאה בהללויה בשיר בהלל בתפלה בברכה בהודאה בהללויה באשרי, en de belangrijkste van hen allen is הללויה, want die omvat zowel de Naam als de lofprijzing in één woord; Rav noemde het hele boek

<p>עמד לא ישב, גבור"ש בלעז:</p>	<p>חֲטָאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יֵשֵׁב:</p>
<p><i>De lofprijzingen van een mens. – Leis pleisemenz</i> in de volkstaal. De lofprijzingen van de man en de toejuichingen van de mens, dat zijn de volgende: dat hij niet gaat in de raad van de slechtaards, immers, omdat hij niet gaat, staat hij niet, en omdat hij niet staat, zit hij niet.¹⁸ <i>Spotters – Gabors</i> in de volkstaal.</p>	<p>Gelukkig is de man die niet mee gaat in de raad van de slechtaards, die niet staat op de weg van de zondaars, noch zit in het gezelschap van de spotters.</p>
<p>כי אם בתורת ה' חפצו. הא למדת שמושב הלצים מביאו לידי בטול תורה: ובתורתו יהגה. בתחלה היא נקראת תורת ה' ומשמעל בה היא נקראת תורתו: יהגה. כל לשון הגה בלב הוא כד"א (לקמן יט) והגיון לבי (ישעי' לג) לבך יהגה אימה, (משלי כד) כי שוד יהגה לבם:</p>	<p>ב כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה חֲפָצוּ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלָה:</p>
<p><i>Maar zijn verlangen is gericht op de Tora van de Eeuwige</i> – Hieruit leer je dat het gezelschap van spotters iemand ertoe brengt Tora te verwaarlozen. <i>Hij studeert op zijn Tora</i> – Eerst wordt zij genoemd de Tora van de Eeuwige, maar vanaf het moment dat hij er hard aan gewerkt heeft wordt ze zijn Tora genoemd. <i>Hij studeert</i> – Iedere uitdrukking afgeleid van הגה vindt plaats in het hart,¹⁹ zoals je zegt: (beneden 19:15) “en de overweging van mijn hart,” (Jesjaja 33:18) “je hart overweegt de verschrikking,” (Misjle 24:2) “want hun hart overweegt geweld.”</p>	<p>Maar zijn verlangen is gericht op de Tora van de Eeuwige, en dag en nacht studeert hij op zijn Tora.</p>
<p>שתול. פלנדי"ץ בלעז: פלגי. ראויארו"ש בלעז: ועלהו לא יבול. אפילו הפסולת שבו לצורך היא שיחתן של תלמידי חכמים לצורך היא וצריכה לימוד: לא יבול. לשון כמוש פלישטרי"ר בלעז:</p>	<p>ג וְהָיָה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל-פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעָלְהוּ לֹא-יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ:</p>
<p><i>Geplant – plandeiz</i> in de volkstaal. <i>Stromen – rivières</i> in de volkstaal. <i>Zijn bladeren verdorren niet</i> – Zelfs het afval dat erin is heeft een doel, de [gewone] conversatie van Tora-geleerden heeft een doel en vereist studie. <i>Het verdort niet</i> – Een term die verschrompelen betekent, <i>fleistrir</i>²⁰ in de volkstaal.</p>	<p>Hij als een boom geplant aan waterstromen, die zijn vrucht geeft op zijn tijd, zijn gebladerte verdort niet, en alles wat hij doet brengt hij tot een gelukkig einde.</p>

Haleloe-Ja. הללויה

- 9 Er is een traditie dat Adam psalm 139 heeft gedicht (zo Rasji in zijn commentaar op de bovenstaande tekst in Bava Batra).
- 10 Zie Rasji bij psalm 110, en eveneens ad Bava Batra 14b.
- 11 Voor Abraham als dichter van psalm 89, zie Rasji ter plaatse.
- 12 Vgl. Rasji in zijn commentaar op dezelfde plaats: Mosje dichtte de psalmen 90-101.
- 13 Het is niet duidelijk welke psalmen volgens Rasji aan Sjelomo moeten worden toegeschreven.
- 14 De psalmen 50, 73-83.
- 15 De psalmen 42, 44-49, 84-85, 87.
- 16 In Divre haJamieim i 16:38 is sprake van ene Oved Edom, de zoon van Jeditoen.
- 17 Rasji verbindt hier Jedoetoen met דה (dat), “recht.”
- 18 Rasji wijst er hier op dat de drie genoemde handelingen logisch uit elkaar volgen en niet drie naast elkaar staande vergelijkbare zaken zijn.
- 19 Men zij erop verdacht dat het hart in het Bijbels Hebreeuws, en vaak ook in de afgeleide geschriften, in de eerste plaats de zetel van het verstand is, niet van het gevoel.
- 20 Modern Frans *flétrir*.

<p>כמוץ. לשון קש קומבל"א בלעז:</p>	<p>ד לא־כֹן הַרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֶּץ אֲשֶׁר־תִּדְפְּנוּ רוּחַ:</p>
<p><i>Als kaf</i> – Een term voor stro, <i>kombale</i> in de volkstaal.</p>	<p>Zo niet de goddelozen, niets dan kaf dat verwaait in de wind.</p>
<p>על כן וגו'. דבוק הוא למקרא של אחריו:</p>	<p>ה עַל־כֵּן לֹא־יִקְמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בְּעֵדַת צְדִיקִים:</p>
<p><i>Daarom etc.</i> – dit is verbonden met het volgende vers.</p>	<p>Daarom houden goddelozen geen stand in het gericht, noch zondaars in de kring van rechtvaardigen.</p>
<p>כי יודע ה' וגו'. לפי שהוא יודע דרך צדיקים ולפניו הוא להכירה תמיד ודרך רשעים שנואה בעינו ומעבירה מלפניו על כן לא תהא הקמת רגל לרשעים ליום הדין ולחטאים ליכתב בעדת צדיקים:</p>	<p>ו כִּי־יֹדַע יְהוָה דְרָךְ צְדִיקִים וְדָרֶךְ רְשָׁעִים תֵּאבֵד: (פ)</p>
<p><i>De Eeuwige kent etc.</i> – Omdat Hij de weg van de rechtvaardigen kent,²¹ en het is aan Hem om voortdurend op te letten; en de weg van de goddelozen is gehaat in zijn ogen en Hij verwijderd die van voor Hem; daarom is er geen staan van de voet der goddelozen op de dag van het oordeel, noch voor de zondaars om ze te schrijven in de kring van de rechtvaardigen.</p>	<p>De Eeuwige kent de weg van de rechtvaardigen, de weg van de goddelozen gaat ten onder.</p>

תהילים ב

<p>למה רגשו גוים. רבותינו דרשו את הענין על מלך המשיח ולפי משמעו ולתשובת המינים²² יהיה נכון לפותרו על דוד עצמו כעין שנאמר (ש"ב ה) וישמעו פלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך עליהם ויקבצו פלשתים את מחניהם ונפלו בידו ועליהם אמר למה רגשו גוים ונתקבצו כולם: ולאומים יהגו. בלבם ריק, ולאומים מנחם פתר לאומים ואומים וגוים כלם קרובי ענין:</p>	<p>א לְמָה רָגְשׁוּ גוֹיִם וְלֹא־אֲמִים יְהִיגוּ־רִיק:</p>
<p><i>Waarom stellen de volken zich op</i> – onze rabbijnen hebben de zaak toegepast op de koning Masjjeach²³ maar gezien de wijze waarop het klinkt en als reactie op de afvalligen, is het passend om het toe te passen op Davied zelf, zoals de zaak is vermeld (2 Sjmoeël 5:17): De Filistijnen hoorden dat Jisrael Davied gezalfd had tot koning over hen; de Filistijnen verzamelden zich in hun kamp, maar zij vielen in zijn hand. Over hen zei hij: <i>Waarom stellen de volken zich op</i> en verzamelen zij zich allemaal. <i>De naties beramen</i>, in hun hart, <i>zinloze plannen</i>. En de naties – Menachem²⁴ verklaarde de woorden ואומים וגוים als allemaal vergelijkbaar in betekenis.</p>	<p>Waarom stellen de volken zich op, en beramen de naties zinloze plannen.</p>

21 Elders (ad Avoda Zara 4a) deelt Rasji mede, dat ידע ook “houden van” kan betekenen.

22 Deze beide woorden niet in alle edities.

23 Berachot 7b (vgl. Avoda Zara 3a).

24 Zie Appendix 1.

<p>ורוזנים. שיניור"ש בלעז: נוסדו. לשון סוד פורקונשילרון"ט בלע"ז ומה היא העצה:</p>	<p>ב יתיצבו מלכי־ארץ ורוזנים נוסדו־יחד על־יהוה ועל־משיחו:</p>
<p><i>Prinsen – seniors</i> in de volkstaal. <i>Zij spannen samen</i> – een uitdrukking verwant aan סוד “raadgeving,” <i>porkonsilerunt</i> in de volkstaal, en wat is hun advies?²⁵</p>	<p>De koningen van de aarde staan op en de edelen spannen samen tegen de Eeuwige en tegen Zijn gezalfde.</p>
<p>ננתקה את מוסרותימו. דישרונפומ"ש לו"ר קוניאנגלי"ש בלעז, אלו רצועות שקושרין העול בהם: עבותימו. לו"ר קורדי"ש בלעז:</p>	<p>ג ננתקה את־מוסרותימו ונשליכה ממנו עבתימו:</p>
<p><i>Laten wij hun banden verbreken</i> – <i>Disronpoms lor konyongles</i>²⁶ in de volkstaal. Dit zijn de banden waarmede hun juk is vastgebonden. <i>Hun touwen – Lor kordes</i> in de volkstaal.</p>	<p>Laten wij hun banden verbreken, hun touwen van ons werpen.</p>
<p>ישחק ילעג ידבר. לשון הוה הם משמשין:</p>	<p>ד יושב בשמים ישחק אדני ילעג־למו:</p>
<p><i>Hij lacht, spot, spreekt</i> – deze vormen worden hier gebruikt voor de tegenwoordige tijd.</p>	<p>Hij die in de hemel troont lacht, de Heer spot met hen.</p>
<p>אז ידבר אלימו. כמו עליהם ומה הוא הדבור:</p>	<p>ה אז ידבר אלימו באפו ובחרונו יבהלמו:</p>
<p><i>Dan spreekt Hij tot hen</i> – als tegen hen. En wat wordt er dan gezegd?</p>	<p>Dan spreekt Hij tot hen in zijn woede, en Hij jaagt hen schrik aan met zijn brandende toorn:</p>
<p>ואני נסכתי מלכי. למה רגשתם ואנכי מניתי לי את זה לנסוך ולמלוך על ציון הר קדשי:</p>	<p>ו ואני נסכתי מלכי על־ציון הר־קדשי:</p>
<p><i>Maar ik heb mijn koning gezalft</i> – waarom zijn jullie bij elkaar gekomen, terwijl Ik deze voor Mij heb aangesteld om te besturen en te regeren over Sion, Mijn heilige berg.</p>	<p>Ikzelf heb mijn koning gezalft, op Tsjion, mijn heilige berg.</p>
<p>אספרה אל חוק. אמר דוד חוק קצוב הוא ומקבל עלי לספר זאת ולהודיע: ה' אמר אלי. על ידי נתן וגד ושמואל: בני אתה. ראש לישראל הקרוין בתורה בני בכורי והם יתקיימו על ירך כמו שנאמר באבנר (ש"ב ג) כי אמר ה' ביד דוד עבדי אושיע את עמי ישראל ובשבילם אתה לפני כבן שכולם תלויין בד: אני היום. שהמלכתך עליהם: ילדתיך. להיות קרוי בני וחביב עלי כבן בשבילם כמו שנאמר (דה"א יד) וידע דוד כי הכינו ה' למלך על ישראל וכי נשאת מלכותו בעבור עמו ישראל ומצינו במלכי ישראל</p>	<p>ז אספרה אל חק יהוה אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך:</p>

25 Rasji wijst er met deze opmerking op dat eerste persoon in het volgende vers niet op de psalmist slaat, maar op de prinsen.

26 Vgl. Rasji ad Jirm. 27:2, voor hetzelfde Franse woord.

<p>החביבין לפניו שקרוין בנים כמו שנאמר (ש"ב כז) בשלמה אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן ועוד מצינו בדוד במזמור פ"ט הוא יקראני אבי אתה אלי וצור ישועתי:</p>	
<p><i>Ik verkondig het besluit</i> – Davied sprak: “Dit is een vast besluit, en ik heb het ontvangen om dit verder te vertellen en bekend te maken.” <i>De Eeuwige sprak tot mij</i> – door middel van Natan, Gad en Sjmoeël. <i>Jij bent Mijn zoon</i> – het hoofd van Jisrael, die in de Tora genoemd wordt “Mijn eerstgeboren zoon.” En zij zullen stand houden door middel van jou, zoals er geschreven staat over Abner (ii Sjm. 3:18): “Want de Eeuwige zei ... ‘Door de hand van Mijn knecht Davied zal Ik Jisrael bevrijden.’” En omwille van hen ben jij voor Mij als een zoon, want ze zijn allemaal van jou afhankelijk. <i>Vandaag heb Ik</i> – want Ik heb je koning gemaakt over hen, <i>jou voortgebracht</i> – om Mijn zoon genoemd te worden en door Mij bemind te worden als een zoon om wille van hen, zoals er geschreven staat (i Divre HaJamiem 14:2) “Davied wist dat de Eeuwige hem tot koning over Jisrael had aangesteld, en dat zijn koningschap hoog verheven was vanwege zijn volk Jisrael.” En we vinden betreffende de koningen van Jisrael, die bij Hem geliefd zijn, dat ze zonen genoemd worden, zoals er gezegd is (ii Sjm. 7:14/i Divre HaJamiem 17:13) betreffende Sjelomo: “Ik zal voor hem een Vader zijn, en hij zal voor Mij een zoon zijn.” Ook vinden we over Davied in een psalm (89:27) Hij roept tot Mij: “Mijn vader bent U, mijn God en de rots die mij redt.”²⁷</p>	<p>Ik verkondig het besluit van de Eeuwige; Hij zei tegen mij: ‘Jij bent mijn zoon, vandaag heb Ik je voortgebracht.</p>
<p>שאל ממני. התפלל אלי בכל עת שאתה בא להלחם באויביך:</p>	<p>ח שאל ממני ואתנה גוים נחלתך ואחזתך אפסי ארץ:</p>
<p><i>Vraag het van Mij</i> – bid tot mij op ieder moment dat je ten strijde trekt tegen je vijanden.</p>	<p>Vraag het mij en ik zal je de volken geven als je erfdeel, en de einden van de aarde als je eigendom.</p>
<p>תרועם. תרועצם: בשבט ברזל. היא החרב: תנפצם. תשברם והוא לשון נפוץ בכל המקרא חרס המשובר לשברים דקים:</p>	<p>ט תרעם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם:</p>
<p><i>Je zult hen verpletteren</i> – je zult hen in stukken slaan, <i>met een ijzeren staf</i> – dat is het zwaard. <i>Je zult hen in stukken slaan</i> – je zult hen breken en dat is de betekenis van נפוץ in de hele Schrift: een potscherf die in kleine stukjes is gebroken.</p>	<p>Jij zult hen verpletteren met een ijzeren scepter; jij zult hen in stukken slaan als een stuk aardewerk.</p>
<p>ועתה מלכים השכילו. נביאי ישראל אנשי רחמים ומוכיחים אומות העולם לסור מרעתם שהקב"ה פושט יד לרשעים ולצדיקים:</p>	<p>י ועתה מלכים השכילו הוסירו שפטי ארץ:</p>
<p><i>Welnu dan, koningen, wees verstandig</i> – de profeten van Jisrael waren barmhartige lieden: ze vermanen de volken van de wereld zich af te keren van hun kwaad, want de Heilige, gezegend zij Hij, strekt zijn hand uit naar de goddelozen en de rechtvaardigen.</p>	<p>Welnu dan, koningen, wees verstandig, wees gewaar-schuw, bestuurders van de aarde.</p>
<p>וגילו ברעדה. כשתבוא אותה רעדה שכתוב בה (ישעי' לג) אחזה רעדה חנפים תגילו ותשמחו אם עבדתם את ה':</p>	<p>יא עבדו אתיהוה ביראה וגילו ברעדה:</p>

<p><i>En verheugt u met siddering</i> – wanneer die siddering komt, waarvan geschreven staat (Jesj. 33:14): “siddering greep de huichelaars aan,” dan zullen jullie je verheugen en blij zijn als jullie de Eeuwige hebben gediend.</p>	<p>Dient de Eeuwige in diep ontzag, en verheugt u met siddering.</p>
<p>נשקו בר. זרזו עצמכם בבר לב (נ"א) נשקו בר גרנישמינט בלעז, ומנחם פתר אותו ל' תאוה כמו (בראשית ג) ואל אישך תשוקתך: פן יאנף. פן יקצוף: ותאבדו דרך. כענין שנאמר ודרך רשעים תאבד (לעיל א): כי יבער כמעט אפו. כי ברגע מועט יבער אפו עליכם פתאום ואותה שעה אשרי כל חוסי בו יהיו ניכרים אשורי החוסים בו:</p>	<p>יב נִשְׁקוּ־בַר פֶּן־יֵאָנֵף וְתֵאָבְדוּ דֶרֶךְ כִּי־יִבְעַר כְּמַעַט אָפוֹ אֲשֶׁר־י כָּל־חֹסֵי בּוֹ: (פ)</p>
<p><i>Rust u zuiver uit</i> – spoor uzelf aan met een zuiver hart (een andere verklaring) <i>Rust u zuiver uit</i> – garnishment in de volkstaal, voorziening (cf. Bresj. 41:40). Menachem interpreteert het als een uitdrukking van verlangen, als (Bresj. 3:16): “Je verlangen zal naar je echtgenoot zijn.” <i>opdat Hij niet boos worde</i> – opdat hij niet boos worde. <i>en jullie onderweg ten onder gaan</i> – zoals eerder is opgemerkt (zie 1: 6): “de weg van de goddelozen gaat ten onder” <i>want Zijn woede ontbrandt gemakkelijk</i> – want in een kort ogenblik onbrandt zijn woede tegen jullie, en op dat moment zijn er de lofprijzingen van allen die op Hem vertrouwen, d.i. dan zullen de lofprijzingen van allen die op Hem vertrouwen herkend worden.</p>	<p>Rust u zuiver uit, opdat Hij niet boos worde en jullie onderweg ten onder gaan, want Zijn woede ontbrandt gemakkelijk; gelukkig zijn allen die op Hem vertrouwen.</p>

תהילים ג

<p>מזמור לדוד בברחו. הרבה דרשות דרשו בני אגדה בדבר ורבותינו אמרו משאמר לו הנביא (ש"ב יא) הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך היה לבו סוער שמא עבד או ממזר יקום עלי שאינו מרחם עלי כיון שידע שבנו הוא שמח ומדרש אגדה על שראה טכסיסו קיימת שהיו עבדיו והכרתי והפלתי שהם סנהדרין מחזיקים אדנותו עליהם כשאמר להם (שם טו) קומו ונברחה מפני אבשלום מה כתיב שם כל אשר יבחר אדוני המלך הנה עבדיך וכשבא מחנים (שם יז) ושובי בן נחש ומכיר בן עמיאל וברזילי הגלעדי יצאו לקראתו וכלכלוהו שם:</p>	<p>א מְזֹמֵר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנֹוֹ:</p>
<p><i>Een psalm van Davied, toen hij vluchtte</i>; de haggadisten hebben veel uitleggingen gegeven van de zaak en onze rabbijnen zeiden (Ber. 7a): Toen de profeet tegen hem zei (ii Sjm. 12:11), 'Zie Ik zal kwaad tegen je doen opstaan uit je eigen huis', raakte zijn hart zeer opgewonden: Misschien zal een slaaf of een manzer, die geen medelijden met me zal hebben, tegen mij opstaan. Zodra hij begreep dat het zijn zoon was was hij verheugd. De Midrasj Aggada (3:3): Omdat hij zag dat zijn organisatie in stand bleef omdat zijn dienaren en de Kreti en de Pleti –zij vormen het Sanhedrin²⁸– zijn heerschappij over henzelf bevestigden, want toen hij tot hem zei (ib. 15:14): Kom, laten we vluchten voor Avsjalom, wat staat daar dan (ib. 15) ? Alles wat mijn heer de koning verkiest, uw dienaren!²⁹ En toen hij in Machanaïm kwam (ib. 17:27): Sjovi de zoon van</p>	<p>Een psalm van Davied, toen hij vluchtte voor zijn zoon Absalom.</p>

28 Berakhot 3b-4a: אחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ וכה"א (שמואל ב טז) ועצת אחיתופל (שמואל ב כ) אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר האלהים בניהו בן יהוידע זה סנהדרין ואביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר (שמואל ב כ) ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ולמה נקרא שמם כרתי ופלתי כרתי שכורתיים דבריהם פלתי שמופלאים בדבריהם En na Achitofel was Benaja de zoon van Jehojada [lees: Jehojada de zoon van Benaja] en Abjatar; en de legerleider van de koning Joab. 'Achitofel' dat was de raadgever, want er staat geschreven (ii Sjem. 16:23): De raad van Achitofel, die in die tijd raadgever was, was alsof iemand naar het woord van God had gevraagd. 'Benaja de zoon of Jehojada', duidt op het Sanhedrin. 'And Abjatar', dat zijn de Oerim en de Toemimim. En zo zegt men (ii Sjem. 20:): En Benaja de zoon van Jehojada ging over de Kreti en de Pleti. Waarom worden ze de Kreti en de Pleti genoemd? Kreti, omdat hun woorden beslissend zijn [koretim]; Pleti, omdat zij aanzienlijk [moeflaïm] vanwege hun woorden.

Nachasj en Machir de zoon van Amiël, en Barzillai de Gileadiet kwamen hem tegemoet en voorzagen hem van levensmiddelen.	
רבים קמים עלי. בני אדם גדולים בתורה גדולים בחכמה גדולים בעושר גדולים בקומה כגון שאול וילידי הרפה דואג ואחיתופל:	ב יהוה מהרבו צרי רבים קמים עלי:
<i>Velen staan tegen mij op</i> , Mensen groot in Tora, groot in wijsheid, groot in rijkdom, groot van gestalte, zoals Sjaoel; en de kinderen van Rafa; ³⁰ Doëg, ³¹ en Achitofel.	Eeuwige, hoe talrijk zijn mijn belagers, velen staan tegen mij op,
אומרים לנפשי על נפשי: אין ישועתה לו באלהים סלה. לפי שבא על אשת איש:	ג רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה:
<i>Ze zeggen over mijzelf</i> – dat is tegen mijzelf. <i>Er is voor hem geen redding bij God voor altijd.</i> ³² omdat hij een relatie had met de vrouw van een (andere) man.	velen zeggen over mijzelf: ‘Er is voor hem geen redding bij God voor altijd.’
	ד ואתה יהוה מגן בעדי כבודי ומרים ראשי:
	Maar U, Eeuwige, bent een schild om mij heen, u bent mijn eer, u houdt mijn hoofd omhoog.
	ה קולי אל-יהוה אקרא ויענני מהר קדשו סלה:
	Met mijn stem roep ik tot de Eeuwige, en Hij antwoordt mij vanaf Zijn heilige berg, altijd.
אני שכבתי ואישנה. לבי אטום בדאגה ופחד: הקיצותי. מדאגתי כי בטחתי כי ה' יסמכני:	ו אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יהוה יסמכני:

29 Midrasj Tehillim (3:3): פלתי (ש"ב יח), [ר' איבו אמר] כרתי אלו כורתי בריתות, פלתי (3:3) Midrasj Tehillim (3:3): מופלאי שב"ד, ורבנן אמרי שהן אומרים דבר ואין מי יפליא אחריהן, ויאמרו [עבדי המלך אל המלך] כל אשר יבחר אדוני המלך הנה עבדיך, En alle dienaren van de koning passeerden hem, en alle Kreti en alle Pleti [R. Ajbo zegt]: Kreti dat zijn degenen die verbonden sluiten [korete], Pleti dat zijn aanzienlijken van het Bet Din. En onze rabbijnen zeggen dat, wanneer zij een woord spraken, niemand daar dan de gek mee stak. En [de dienaren van de koning] zeiden [tot de koning]: Alles wat mijn heer de koning verkiest, uw dienaren!

30 ii Sjem. 21:18.

31 i Sjem. 21 & 22.

32 Voor de verklaring van סלה als 'voor altijd,' vgl. Eruvin 54a: תנא דבי ר"א בן יעקב כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו: הפסק עולמית נצח דכתיב (ישעיהו נז) כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף סלה דכתיב (תהילים מח) כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה', In de school van R. Eliezer de zoon van Jaäkov: wanneer de uitdrukking netsach, sela, of wa'ed voorkomt, dan komt er nooit een einde aan – 'netsach'? want er staat geschreven (Jesj. 57:16): 'want Ik zal niet eeuwig twisten, noch zal ik voor altijd toornig zijn;' 'sela'? want er staat geschreven (Teh. 48:9): Zoals we gehoord hebben zo hebben we gezien in de stad van de Eeuwige van de hemelse machten, in de stad van onze God, God houdt haar voor eeuwig in stand, sela; 'Wa'ed'? want er staat geschreven (Sjemot 15:18): de Eeuwige zal regeren voor immer en altoos.

<p><i>Wat mij betreft, ik ga liggen, dan val ik in slaap, – Mijn hart was verstopt door zorg en vrees. ik word weer wakker – vanuit mijn zorg, omdat ik erop vertrouwde dat de Eeuwige mij zal ondersteunen.</i>³³</p>	<p>Wat mij betreft, ik ga liggen, dan val ik in slaap en ik word weer wakker – want de Eeuwige beschermt mij.</p>
<p>שתו. לשון שאיה גאטרנ"ט בלעז ויש אומרים שתו כמו שמו כמו (שמות י) למען שייתי אותותי:</p>	<p>ז לא־אִירָא מִרְבָּבוֹת עַם אֲשֶׁר סָבִיב שְׁתו עָלַי:</p>
<p><i>Die zich opstellen – een uitdrukking van verwoesting, gatiront in de volkstaal, (zij vernietigen). Anderen zeggen dat die zich opstellen is als (Sjemot 10:1): “zodat ik mijn tekenen zal kunnen opstellen (= doen).”</i></p>	<p>Ik vrees de tienduizenden aan volk niet die zich rondom tegen mij opstellen.</p>
<p>כי הכית את כל אויבי לחי. מכת בזיון היא כד"א (איכה ג) יתן למכהו לחי, (מיכה ד) בשבט יכו על הלחי, ומ"א מכת הפה כד"א (ש"ב יז) ויצו אל ביתו ויחנק: שני רשעים. גבורתם:</p>	<p>ח קוֹמָה יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהֵי בֵּיהֶבִית אֶת־כָּל־ אֵיבֵי לְחֵי שְׁנֵי רְשָׁעִים שִׁבְרָת:</p>
<p><i>Dat U toch mijn vijanden in het gezicht slaat, – Dit is een vernederende klap, zoals men zegt (Echa 3:30): “Laat hij zijn wang bieden aan wie hem slaat”; (Micha 4:14), “hij wordt met de staf op zijn wang geslagen.” Volgens de Midrasj Aggada (3:7), een ziekte van de mond,³⁴ zoals men zegt (ii Sjm. 17:23): “En hij [Achitofel] gaf bevelen aangaande zijn huiselijke zaken en verhing zich.” <i>De tanden van de wettelozen</i>, hun macht.</i></p>	<p>Sta op, Eeuwige, en red mij, mijn God, dat U toch mijn vijanden op de wang slaat, de tanden van de wettelozen breekt.</p>
<p>לה' הישועה וגו'. עליו להושיע את עבדיו ואת עמו ועל עמו מוטל לברך ולהודות לו סלה:</p>	<p>ט לִיהוָה הַיְשׁוּעָה עַל־עַמֶּךָ בְּרִכְתֶּךָ סֵלָה:</p>
<p><i>Bij de Eeuwige is redding – Het is aan Hem zijn dienaren en zijn volk te redden, en het is de plicht van zijn volk om Hem te zegenen en Hem te danken voor altijd.</i></p>	<p>Bij de Eeuwige is redding, uw zegen rust op uw volk voor altijd.</p>

תהילים ד

<p>למנצח בנגינות. מזמור זה יסד דוד שיאמרוהו בני לוי המנצחין בנגינות בשיר על הדוכן, לשון נצוח נופל במתחזקים בעבודה כענין שנא' (עזרא ג) יעמדו הלויים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ה':</p>	<p>א לְמִנְצַח בְּנִגְיֹת מְזֻמָּר לְדָוִד:</p>
<p><i>Voor de dirigent bij snaarinstrumenten – Davied stelde deze psalm zo samen dat de Levieten die leiding geven bij snaarinstrumenten hem kunnen zeggen op het platform. De uitdrukking נצוח duidt diegenen aan die zich sterk maken voor de dienst, zoals is vermeld (Ezra 3:8): “Zij stelden Levieten van twintig jaar en ouder aan om toezicht te houden (לנצח) bij het werk aan de Tempel van de Eeuwige.”</i></p>	<p>Voor de dirigent, bij snaarinstrumenten, een psalm van Davied.</p>

33 Het 'liggen,' 'slapen' en 'wakker worden' moet dus, volgens Rasji, niet letterlijk genomen worden.

34 Midrasj Tehillim (3:7): ר' לוי אמר זו מכת הפה, שנאמר ויצו אל ביתו ויחנק, R. Levi zegt: dit is een slag (= ziekte) van de mond, want er wordt gezegd: En hij gaf bevelen aangaande zijn huiselijke zaken en verhing zich.

<p>בצר הרחבת לי. בימים שעברו עלי ומעתה חנני ושמע תפילתי:</p>	<p>ב בְּקִרְאֵי עַנְנִי אֱלֹהֵי צְדִקְי בְּצַר הַרְחַבְתָּ לִי חַנְנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי:</p>
<p><i>In benauwdheid hebt U voor mij ruimte gemaakt – in de dagen die voor mij voorbij gegaan zijn, en van nu af aan wees mij genadig, en hoor mijn gebed.</i></p>	<p>Wanneer ik roep, antwoord mij, mijn rechtvaardige God! In benauwdheid hebt U voor mij ruimte gemaakt; wees mij genadig, en hoor mijn gebed.</p>
<p>בני איש. בני אברהם יצחק ויעקב הקרוים איש, באברהם נאמר (בראשית כ) השב את אשת האיש, ביצחק נאמר (שם כד) מי האיש הלזה ביעקב נאמר (שם כה) איש תם: עד מה כבודי לכלימה. עד מתי אתם מבזים אותי (ש"א כב) הראיתם את בן ישי, (שם כה) מי דוד ומי בן ישי, (שם כב) בכרות בני עם בן ישי, (שם כ) כי בוחר אתה לבן ישי, אין לי שם: תבקשו כזב. תרדפו למצוא כזבים כגון הזיפים שמלשינים עלי ולי היו מראים שלום וכיוצא בהם דילטורין שהיו בימי שאול (שם כג) הלא דוד מסתתר בגבעת החכילה וכן הרבה:</p>	<p>ג בְּנֵי אִישׁ עַד־מָה כְּבוֹדֵי לְכַלְמָה תִּאָּהָבוּ רִיק תִּבְקְשׁוּ כִּזְבֵּי סֵלָה:</p>
<p><i>Zonen van een man</i>³⁵ – de zonen van Avraham, Jitschak en Jaäkov, die 'man' genoemd worden. Over Avraham wordt gezegd (Bresj. 20:7): Breng de vrouw van de man terug. Over Jitschak wordt gezegd (Bresj. 24:65): Wie is die man...? Over Jaäkov wordt gezegd (Bresj. 25:27): En Jaäkov was een eenvoudig man. <i>Hoe lang zal mijn eer te schande gemaakt worden</i> – Tot wanneer zullen jullie mij te schande maken? (i Sjm. 22:9): ik zag de zoon van Jisjaj (i Sjm. 25:10): wie is Davied en wie is de zoon van Jisjaj; (i Sjm. 22:8), toen mijn zoon een verbond sloot met de zoon van Jisjaj; (i Sjm. 20:30), dat je de zoon van Jisjaj de voorkeur geeft: Ik heb geen naam. <i>Zoeken jullie voortdurend de leugen?</i> – Zijn jullie op jacht om leugens te vinden, b.v., de Zifieten, die mij belasteren, maar zich vriendelijk aan mij voordoen, en anderen zoals zij die lasterden in de dagen van Sjaoel (i Sjm. 23:19): heeft Davied zich niet verborgen in de heuvel van Hachila? En zo nog veel meer.</p>	<p>Zonen van een man, hoe lang zal mijn eer te schande gemaakt worden? Houden jullie van het nietswaardige, zoeken jullie voortdurend de leugen?</p>
<p>הפלה. הבדיל:</p>	<p>ד וּדְעוּ כִּי־הַפְּלָה יְהוָה חֲסִיד לֹא יְהוּה יִשְׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹוֵי:</p>
<p><i>Hij heeft afgezonderd</i> – Hij heeft afgescheiden.</p>	<p>Weet, dat de Eeuwige voor Zich een vroom persoon heeft afgezonderd; de Eeuwige zal luisteren, als ik tot Hem roep.</p>
<p>רגזו. חרדו מלפני הקב"ה ואל תחטאו: אמרו בלבבכם על משכבכם. השיבו על לבבכם שהזהיר הקב"ה על כך:</p>	<p>ה רְגְזוּ וְאַל־תִּחַטְּאוּ אִמְרוּ בְּלִבְבְּכֶם עַל־מִשְׁכְּבְּכֶם וְדַמּוּ סֵלָה:</p>

35 Rasji becommentarieert het probleem van de uitdrukking בני איש waar בני אדם de gebruikelijke aanduiding is.

<p><i>Siddert</i> – Beeft voor de Heilige, gezegend zij Hij, <i>en zondigt niet. Spreekt in uw hart op uw bed</i> – brengt u opnieuw te binnen, in uw hart, dat de Heilige, gezegend zij Hij, dienaangaande vermaand heeft.</p>	<p>Siddert, en zondigt niet; spreekt in uw hart op uw bed, en weest stil voor altijd.</p>
<p>זבחו זבחי צדק. הצדיקו מעשיכם והרי אתם כמקריבים זבחים: ובטחו אל ה'. שישפיע לכם טובה ואל תחטאו לו בשביל ממון שאתם מצפים לקבל שכר מאת שאול:</p>	<p>ו זבחו זבחי צדק ובטחו אל יהוה:</p>
<p><i>Offert offeranden van gerechtigheid</i> – Zorgt dat uw werken rechtvaardig zijn, dan is het alsof u offers brengt. <i>Vertrouwt op de Eeuwige</i> – dat hij u het goede zal toedelen, en zondigt niet tegen Hem om geld, in de hoop dat u een beloning van de kant van Sjaael zult krijgen.</p>	<p>Offert offeranden van gerechtigheid, en vertrouwt op de Eeuwige.</p>
<p>רבים אומרים מי יראנו טוב. רבים מישראל יש שרואין רשעים בעושר ובשלוה ואומרים מי יראנו טוב להיות עשירים ומשיגי תאוה כאלו: נסה עלינו. הרם עלינו לנס את אור פניך לשון הרימו נס (ישעי' סב) ארים ניסי ל"א נסה עלינו רפלנב"ר בלעז כמו (זכרי' ט) אבני נזר מתנוססות</p>	<p>ז רבים אמרים מי יראנו טוב נסה עלינו אור פניך יהוה:</p>
<p><i>Velen zeggen: Wie zal ons het goede doen zien?</i> – Er zijn er velen uit JJisrael die de goddelozen zien in rijkdom en rust, en dan zeggen: Wie zal ons het goede doen zien, namelijk door rijk te zijn en onze verlangens te bereiken als dezen. <i>Verhef over ons</i> – Maak hoog boven ons tot een banier het licht van Uw aangezicht, een uitdrukking als (Jesj. 62:10): “Verhoog de banier” en (Jesj. 49:22), “Ik zal Mijn banier verhogen.” Een andere verklaring: נסה עלינו is <i>reflenber</i> [glanzen] in de volkstaal, als in (Zech. 9:16), “Kroonstenen glanzen.”</p>	<p>Velen zeggen: Wie zal ons het goede doen zien? Verhef over ons het licht Uws aanschijns, Eeuwige!</p>
<p>אבל אני איני מקנא בהם כי שמחה נתונה³⁶ בלבי מעת דגנם ותירושם רבו בטוח אני אם למכעיסים כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה לעתיד לבא שהוא יום קבול שכרם:</p>	<p>ח נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו:</p>
<p>Maar ik benijd hen niet want vreugde is er in mijn hart gegeven vanaf het moment dat hun koren en hun wijn in hoeveelheid toenam. Ik vertrouw erop dat als zij die Hem boos maken er zo aan toe zijn, hoeveel te meer zullen degenen die zijn wil doen hebben in de komende tijd, want dat is de dag van de ontvangst van hun beloning.</p>	<p>U hebt vreugde in mijn hart gegeven, meer dan ter tijd, als hun koren en hun most vermenigvuldigd zijn.</p>
<p>בשלום יחדו אשכבה ואישן. אם היו ישראל בשלום יחדו עמי הייתי שוכב וישן בטח ולא הייתי ירא מכל צר ואויב: לבדד לבטח. כמו (דברים לג) בטח בדד עין יעקב לשון מבטח ושקט הוא שאינו צריך להושיב גייסות עמו:</p>	<p>ט בשלום יחדו אשכבה ואישן כי אתה יהוה לבדד לבטח תושיבני:</p>
<p><i>Ik zal in vrede te zamen nederliggen en slapen</i> – Als JJisrael in vrede met mij zou samen zijn, zou ik vol vertrouwen neerliggen en slapen, en ik zou niet bang zijn voor enige tegenstander of vijand. <i>Alleen in zekerheid</i> – Als (Dev. 33:28): “zeker en alleen, de fontein van Jaakov.” Een uitdrukking van zekerheid en rust, dat hij geen troepen bij zich behoefde neer te zetten.</p>	<p>Ik zal in vrede te zamen nederliggen en slapen; want U, Eeuwige, alleen zult mij doen zeker wonen.</p>

תהילים ה

<p>אל הנחילות. מנחם פתר בכולן נחילות ועלמות גיתות ידותון כלם שמות כלי זמר הם ונעימות המזמור היתה לפי שיר הראוי לאותו כלי ומדרש אגדה</p>	<p>א למנצח אל הנחילות</p>
---	---------------------------

36 Andere edities geven hier נתת als in de tekst van de psalm.

<p>יש מפרשים נחילות לשון נחלה ואין זה משמעות התיבה וגם ענין המזמור אינו מדבר בנחלה ויתכן לפתור נחילות גייסות כמו נחיל של דבורים וכמו (תהלים יח) ונחלי בליעל ות"י סיעת חייבין תפלה בשביל גייסות אויבים הבאים על ישראל ואומר המשורר מזמור הזה בשביל כל ישראל:</p>	<p>מְזֻמָּר לְדָוִד:</p>
<p>Voor de nechilot: Menachem interpreteerde al de volgende uitdrukkingen: <i>nechilot, alamoṯ, gittiet, jechoetoen</i>, allemaal als namen van muziekinstrumenten, en de melodie van de psalm stemde overeen met de melodie passend voor dat instrument. Maar volgens de Midrasj Aggada zijn er die <i>nechilot</i> uitleggen als een uitdrukking die erfenis betekent,³⁷ maar dat is niet de betekenis van het woord; daarnaast gaat het in de psalm niet over een erfenis. Het is echter wel mogelijk om <i>nechilot</i> uit te leggen als “troepen,” naar aanleiding van נחיל, “een zwerm (bijen),”³⁸ en “groepen”³⁹ (נחלי) schurken joegen mij schrik aan,” waar de Targum Jonatan נחלי met סיעת “groepen zondaren” weergeeft. [Dit is] een gebed omtrent de groepen vijanden die over Jisrael komen en de psalmist zei deze psalm ten behoeve van heel Jisrael.</p>	<p>Voor de dirigent, ten behoeve van de troepen, een psalm van Davied.</p>
<p>אמרי האזינה ה'. כשיש בי כח לשאול צרכי לפניך וכשאין בי כח להתפלל לפניך והדאגה עצורה בלבי בינה הגיגי הבן הגיון לבי כך מפורש במדרש כל בינה שבמקרא הטעם תחת הנון חוץ מזה וחבירו (באיוב לה) ואם בינה שמעה זאת שאינו שם דבר אלא לשון הבן כמו (משלי כג) בין תבין את אשר לפניך לפיכך הטעם תחת הבי"ת:</p>	<p>ב אֲמָרִי הָאֲזִינָה יְהוָה בִּינָה הַגִּיגִי:</p>
<p><i>Leen Uw oor aan mijn woorden, Eeuwige</i>, wanneer ik de kracht heb om mijn nood aan U vragend voor te leggen, en wanneer ik geen kracht heb om te bidden voor U, en de bezorgdheid besloten is in mijn hart, <i>begrijp dan mijn klagen</i>. Overdenk de overlegging van mijn hart. Zo wordt het uitgelegd in de Midrasj:⁴⁰ ieder geval van בינה in de Schrift heeft het zangteken bij de noen, behalve hier en zijn collega: “En als ..., begrijp het, luister hiernaar,”⁴¹ hetgeen geen zelfstandig naamwoord is maar een uitdrukking die betekent: “begrijp!,” als: “Je moet goed begrijpen wie er voor je staat.”⁴² Daarom staat het zangteken onder de beth.</p>	<p>Leen Uw oor aan mijn woorden, Eeuwige, begrijp mijn klagen.</p>
	<p>ג הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שׁוֹעֲגֵי מַלְכֵי וְאֱלֹהֵי כִּי־אֵלֶיךָ אֶת־פְּלִלִי:</p>
	<p>Luister toch naar mijn hulpgeroep, mijn Koning en mijn God, tot u richt ik mijn gebed.</p>
<p>בקר תשמע קולי. בבוקר אני קורא לך עליהם שהוא עת משפט ברשעי' כמו שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ (לקמן קא) היה זרועם לבקרים (ישעי' לג) כי בבקר בבקר יעבור (שם כח): בקר אערך לך. תפלתו על זאת, אערוד ל' מערכה הוא כך חברו מנחם: ואצפה. שתעשה בהם</p>	<p>ד יְהוָה בְּקָר תִּשְׁמַע קוֹלִי בְּקָר אֶעְרֹךְ־לְךָ וְאֶצְפָּה:</p>

37 Mid. Yeh. 5:1, 2, 4).

38 Bava Kamma 114a, 81b.

39 ii Sjemoeel 22:5: נַחְלֵי בְלִיעַל יִבְעֲתָנִי; gebruikelijke vertaling: verwoestende stromen overspoelden mij.

40 Midrasj Tehilliem ad Teh. 5:6.

41 Ijov 34:16: אִם־בִּינָה שְׁמַעְתָּ־זֹאת.

42 Misjle 23:1: בֵּין תִּבִּין אֶת־אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ.

משפטים:	
<p><i>In de morgen zult U naar mijn stem luisteren:</i> In de morgen roep ik tot U over hen, want het is de tijd van oordeel over de goddelozen, zoals er gezegd is: “Iedere morgen weer zal Ik alle goddelozen van het land vernietigen”;⁴³ en, “Wees hun arm (steun), iedere morgen weer”;⁴⁴ “want iedere morgen zal het gebeuren.”⁴⁵ <i>In de morgen leg ik het aan U voor</i>, mijn gebed hierover; אערך duidt op “ordening” (מערכה). Menachem legt het zo uit. En ik kijk naar U, nl. dat U oordelen over hen brengt.</p>	<p>In de morgen leg ik het aan U voor, en kijk ik naar U.</p>
<p>כי לא אל חפץ רשע אתה. ונאה לך לאבד הרשעה מן העולם: לא יגורך רע. לא יגור אצלך:</p>	<p>ה כִּי לֹא אֱלֹהִים חֹפֵץ רָשָׁע אַתָּה לֹא יִגְרֶךָ רָע:</p>
<p><i>Want U bent geen God die zich verheugt in het kwaad</i>, en het is U aangenaam de goddeloosheid uit de wereld te vernietigen. <i>Het kwaad vindt bij U geen plaats</i>, het kan niet bij u wonen.</p>	<p>Want U bent geen God die zich verheugt in het kwaad, het kwaad vindt bij U geen plaats.</p>
<p>הוללים. שוטים ובלשון משנה מעורבבין:</p>	<p>ו לֹא־יִתְיַצְּבוּ הַחֹלְלִים לְנִגְדִי עֵינַיִךָ שְׁנֵאתָ כָּל־פְּעֻלֵי אֲנִי:</p>
<p>Dwazen, zotten, en in de taal van de Misjna mensen die in de war zijn.</p>	<p>Dwazen houden geen stand voor Uw ogen, U haat allen die kwaad doen.</p>
<p>איש דמים ומרמה. זה עמלק וזרעו:</p>	<p>ז תִּאֲבֹד דְּבָרֵי כָזָב אִישׁ־דָּמִים וּמְרֹמָה יִתְעַב יְהוָה:</p>
<p><i>Een man van bloed en verraad</i>; dat is Amalek⁴⁶ en zijn nageslacht.</p>	<p>Dat U toch de sprekers van leugen vernietige, de Eeuwige minacht een man van bloed en verraad.</p>
<p>ואני. אבא ביתך להודות לך ברב חסדך שהפלאת עלינו להראותינו נקמה מהם:</p>	<p>ח וְאֲנִי בְּרַב חֶסֶדְךָ אָבוֹא בֵּיתְךָ אֲשַׁתְּחֶנָּה אֶל־הֵיכַל קִדְשֶׁךָ בִּירְאָתְךָ:</p>
<p><i>Wat mij betreft, ik zal ik Uw huis binnengaan</i> om U te danken voor <i>Uw grote genade</i>, die U op wonderbaarlijke wijze ons geeft,⁴⁷ door ons te tonen de wraak op hen.</p>	<p>Wat mij aangaat, wegens Uw grote genade kom ik naar Uw huis, ik zal mij neerbuigen naar Uw heilige tempel in ontzag voor U.</p>
<p>שוררי. עויני המצפים שאבגוד בך ותעזבני, שוררי כמו (במדבר כד) אשורנו</p>	<p>ט יְהוָה נְחִינִי בְּצִדְקָתְךָ</p>

43 Tehilliem 101:8: לְבַקְרִים אֲצַמִּית כָּל־רְשָׁעֵי־אָרֶץ.

44 Jesj. 33:2: הֲיִיה זֶרְעֹם לְבַקְרִים.

45 Jesj. 28:19: כִּי־בִבְקָר בִּבְקָר יַעֲבֹר.

46 Andere edities geven in plaats van Amalek: Esav.

47 Voor de woordkeuze, vgl. Teh. 31:22.

<p>ולא קרוב:</p>	<p>לְמַעַן שׁוֹרְרֵי הַיִּשְׂרָאֵל [הַיִּשְׂרָאֵל] לְפָנַי דְרָכָדָ:</p>
<p><i>Vanwege degenen die naar mij kijken</i>, mijn tegenstanders die kijken, of ik U verraad, zodat U mij wel moet verlaten. Voor שׁוֹרְרֵי (Num. 24:17): “Ik zie het (אשורינו), maar het is niet dichtbij.”</p>	<p>Eeuwige, leid me in Uw rechtvaardigheid vanwege hen die naar mij kijken,⁴⁸ maak Uw wegen recht voor mij.</p>
<p>כי אין בפיהו נכונה. נראים כאוהבים והם אויבים: קרבם הוות. מחשבותם מרמה: קבר פתוח גרונם. לבלוע יגיע אחרים כקבר הבולע את הגוף: יחליקון. דברי חלקלקו':</p>	<p>י כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוּנָה קִרְבָּם הֵוֹת קְבֵר־פְּתוּחַ גְּרוֹנָם לְשׁוֹנֵם יֶחֱלִיקוּן:</p>
<p><i>Want er is geen vastheid in zijn mond</i>: ze lijken vrienden maar ze zijn vijanden; <i>in hun binnenste zijn er onheilen</i>: hun gedachten zijn onbetrouwbaar; <i>hun keel is een open graf</i>: om andermans inspanning op te slokken, zoals een graf een lichaam opslokt; <i>hun tong maken ze glad</i>: met vleierende woorden.</p>	<p>Immers er is in zijn mond geen vastheid, in hun binnenste zijn er onheilen, hun keel is een open graf, hun tong maken ze glad.</p>
<p>ממועצותיהם. שהם יועצים על ישראל,</p>	<p>יֵא הָאֱשִׁימָם אֱלֹהִים יִפְלוּ מִמְּעֻצֹתֵיהֶם בְּרַב פְּשְׁעֵיהֶם הִדִּיתָמוּ כִּי מָרוּ בָּדָ:</p>
<p><i>Vanwege hun beraadslagingen</i>: die ze bedenken tegen Jisrael.</p>	<p>Laat hen boeten, God! Zodat ze vallen vanwege hun beraadslagingen; verstoot hen om de veelheid van hun overtredingen, want ze zijn opstandig tegen U.</p>
<p>ואז ישמחו כל חוסי בד: ותסד עלימו. תגונן ותסוכך עלימו: ויעלצו בד. כשיראו שאתה תברך רעיד ואוהביד:</p>	<p>יב וַיִּשְׂמְחוּ כָל־חֹסֵי בְּדָ לְעוֹלָם יִרְנְנוּ וְתִסַּד עֲלֵימוּ וַיַּעֲלִצוּ בְּדָ אֱהָבֵי שְׂמָדָ:</p>
<p>En dan <i>zullen allen die bij U schuilen zich verheugen</i>, en U zult hen beschermen, U zult hen beschutten en beschermen. <i>En zij verheugen zich in U</i>, zodra zij zien dat U zegent degenen die zich in U verheugen en die van U houden.</p>	<p>Maar allen die bij U schuilen verheugen zich, voor altijd zullen ze zingen terwijl U hen beschermt; en die van Uw naam houden verheugen zich in U.</p>
<p>כצנה. המקפת שלש רוחותיו של אשם: רצון. נחת רוח אפימנ"ט בלעז: תעטרנו. תסובבנו כמו (ש"א כג) ושאלו ואנשיו עוטרם אל דוד ואל אנשיו:</p>	<p>יג כִּי־אֲתָהּ תְּבָרַךְ אֲדִיק יְהוָה כְּצִנְהָ רְצוֹן תְּעַטְרֵנוּ:</p>
<p><i>Als een schild</i>: dat een mens aan drie kanten omgeeft. <i>Welgevallen</i>: voldoening</p>	<p>Want U zegent de</p>

48 שור eerder in verband gebracht met שור 'kijken naar,' nu als apart woord in de betekenis 'vijand' opgevat.

apayement in de volkstaal. <i>U omringt hem</i> : U staat om hem heen zoals (Sjem. 23: 26): “Maar Sjaael en zijn mannen omcirkelden Davis en zijn mannen.”	rechtvaardige, Eeuwige; als een schild, naar welgevallen omringt U hem.
--	---

תהילים ו

על השמינית. כינור של שמונה נימין ושמינית שמו וכן מצינו (בד"ה א טו) פלוני ובניו על השמינית לנצח:	א לְמִנְצַח בְּנִגְיֹנוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית מְזֻמֹּר לְדָוִד:
<i>Op de sjeminiel</i> , een harp met acht snaren, sjeminiel geheten, en zo vinden we (in i Divre HaJamim 15:21): “zo-en-zo en zijn zonen op de sjeminiel ⁴⁹ om te begeleiden.”	Voor de dirigent, bij snaarinstrumenten, op de sjeminiel, een psalm van Davied.
	ב יְהוָה אֶל־בְּאֶפְסָךְ תֹּכִיחֵנִי וְאֶל־בְּחִמְתְּךָ תִּסְרְנֵנִי:
	Eeuwige, straf mij niet in Uw boosheid, tuchtig mij niet in Uw woede.
אומלל. נשחת ודל כח (קונפונדו"ן בלעז) כמו היהודים האמללים דעזרא (נחמיה ג):	ג חַנְּנֵי יְהוָה כִּי אֲמַלֵּל אֲנִי רַפְּאֵנִי יְהוָה כִּי נִבְהַלֵּנוּ עַצְמֵי:
<i>Verzwakt</i> , vernietigd en zwak in kracht, (<i>konfoendoets</i> in de volkstaal, verward) zoals הַיְהוּדִים הָאֲמַלְלִים “deze zwakke Joden” van Ezra (Neh. 3:34). ⁵⁰	Wees genadig, Eeuwige, ik ben verzwakt, genees mij, Eeuwige, want mijn beenderen zijn onthutst.
ואתה ה' עד מתי. תביט ואינך רופא:	ד וַנִּפְשֵׁי נִבְהַלְתָּ מְאֹד וְאַתָּה יְהוָה עַד־מָתַי:
<i>En U, Eeuwige, hoe lang</i> , zult U toezien en geen genezing brengen?	Ik ben zeer onthutst, en U, Eeuwige, hoe lang?
שובה ה'. מחרונך: חלצה נפשי. מחוליי:	ה שׁוּבָה יְהוָה חֲלֹצֵה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסִדְךָ:
<i>Keer terug, Eeuwige</i> , van Uw woede. Red mijn ziel, van mijn ziekte.	Keer terug, Eeuwige, en red mijn persoon bevrijd mij omwille van uw liefde.
	ו כִּי אֵין בְּמֹות זְכָרְךָ בְּשִׂאוֹל מִי יוֹדֶה־לְךָ:

49 Sjeminiel wel verklaard als 'een octaaf lager gestemd.'

50 Ezra en Nechemja worden in de Joodse traditie samen 'Ezra' genoemd.

	Want er is in de dood geen die van U melding maakt, in het dodenrijk, wie zingt Uw lof?
אשחה בכל לילה מטתי. לשון סחי ומאוס (איכ' ג) והיתה נבלתם כסוחה (ישעי' ה) ממאס אני מטתי בדמעות ומנחם חברו עם כאשר יפרש השוחה לשחות (שם כה) ועם מי שחו (יחזקאל מז): בדמעתי ערשי אמסה. אלחלח וארטיב כמו מים:	ז יגַעְתִּי בְּאַנְחֹתַי אֲשַׁחֶה בְּכָל-לַיְלָה מִטָּתִי בְּדַמְעֹתַי עֲרֹשֵׁי אֲמִסָּה:
<i>Iedere nacht heb ik mijn bed bevuild</i> , een uitdrukking die (Echa 3: 45): “schuim en uitschot” ; (Jesj. 5:25), “hun lijken zijn als vuil,” ik bevuil mijn bed met tranen. Menachem verbindt het echter met (Jesj. 25:11): “hij spreidt zijn armen uit zoals een zwemmer ze uitspreidt om te zwemmen,” en met (Jechez. 47: 5), “water om in te zwemmen.” <i>Met tranen is mijn bed doordrenkt</i> , ik bevochtig en maak nat zoals met water.	Ik ben uitgeput door mijn klagen, iedere nacht heb ik mijn bed bevuild; met tranen is mijn bed doordrenkt.
עששה. ל' עששית עין שמאורה כהה ודומה לו כאלו הוא רואה דרך זכוכית שכנגד עיניו ומנחם פירשו לשון רקבון כמו (לקמן לא) ועצמי עששו וכן כל לשון עש: עתקה. נתישנה ונזדקנה עיני בכהיית אור ומנחם חברו עם ויעתק משם ההרה (בראשית יב): בכל צוררי. בשביל צרות שמצירין לי:	ח עֲשֵׂשָׁה מִכַּעַס עֵינָי עֲתָקָה בְּכָל-צוּרָרִי:
<i>Is dof</i> , een uitdrukking die verband houdt met een lantaarn, een oog met verzwakt zicht en het lijkt op iemand die kijkt door glas voor zijn ogen is. Menachem legt het uit als een uitdrukking van verval, als (beneden 31:11) “mijn botten zijn weggeteerd,” en zo iedere uitdrukking met עש. <i>Het is oud geworden</i> , mijn oog is oud geworden en verouderd door de vermindering van het licht. Menachem verbindt het met (Bresj. 12:8): “Vandaar trok hij naar het gebergte.” <i>Door al mijn benauwers</i> , door alle narigheden die mij onder druk zetten.	Mijn oog is dof van wanhoop, het is oud geworden door al mijn benauwers.
	ט סִוְרוּ מִמֶּנִּי כָל-פְּעֻלֵי אֲוֶן כִּי-שָׁמַע יְהוָה קוֹל בְּכִיִּי:
	Ga weg van mij, alle jullie boosdoeners, want de Eeuwige luistert naar het geluid van mijn wenen.
	י שָׁמַע יְהוָה תְּחִנָּתִי יְהוָה תְּפִלָּתִי יִקַּח:
	De Eeuwige hoort mijn smeking, de Eeuwige neemt mijn gebed aan.
יבושו ויבהלו וגו'. מהו ישובו יבושו פעם שנייה אמר רבי יוחנן לעתיד לבוא הקב"ה דן את הרשעים ומחייבן לגיהנם והם מתרעמין עליו והקב"ה מחזירן וחוזר ומראה גליונין שלהם ודן אותם ומתחייבין והוא מחזירן לגיהנם הרי בושה כפולה, ר' שמואל בר נחמני אומר לעתיד לבא כל אומה קוראה לאלהיה ואין עונה וחוזרין וקוראין להקב"ה ואומר להם אילו אלי קראתם תחילה הייתי עונה אתכם עכשיו עשיתם עבודת גלולים עיקר ואותי טפילה לפיכך איני עונה שנאמר ישועו ואין מושיע זו עבודת גלולים ואחר כך אל ה' ולא עגם (לקמן יח) לכך נאמר ישובו יבושו. רגע. במעט זמן:	יא יבֹּשׁוּ וַיִּבְהֲלוּ מְאֹד כָּל-אֲיָבִי יָשׁוּבוּ יבֹּשׁוּ רָגַע:
<i>Ze schamen zich en ze zijn zeer ontzet</i> , wat is de zin van “ze keren terug en schamen zich” een tweede keer? Rabbi Jochanan zegt: In de toekomst zal de	Al mijn vijanden schamen

Heilige, gezegend zij Hij, de goddelozen van de volken der aarde oordelen en hen schuldig verklaren tot Gehinnom. Omdat zij dan tot Hem zullen klagen brengt de Heilige, gezegend zij Hij, hen terug en toont Hij hen opnieuw hun papieren,⁵¹ Hij oordeelt hen en verklaart hen schuldig en brengt hen terug naar Gehinnom. Dit is een dubbele beschaamdmaking. Rabbi Sjmoel bar Nachmani zegt: In de toekomst zal ieder volk zijn eigen god aanroepen, maar die zal niet antwoorden. Dan zullen ze roepen tot de Heilige, gezegend zij Hij, en Hij zal hun zeggen: “Als jullie Mij als eerste hadden geroepen, dan zou Ik geantwoord hebben. Maar nu hebben jullie de dienst van de afgoden het belangrijkste hebben geacht, en Mij op de tweede plaats hebben gesteld, en daarom zal Ik niet antwoorden,” zoals er geschreven staat (beneden 18:42): “Zij bidden, maar niemand redt hen.” Dit slaat op de afgoden, en daarna, “tot de Eeuwige, maar hij antwoordde hen niet.” Daarom staat er “Zij zullen terugkeren en beschaamd zijn.” *Onverwachts*, in korte tijd.

zich en ze zijn zeer ontzet en ze schamen zich opnieuw, onverwachts.

תהילים ז

שגיון לדוד. מנחם אמר שגם זה אחד משמות הזמר על שם הכלי וכן פירש על שגיונות, ורבתינו פירשו לשון משגה שנתודה ונתפלל על השגיון שאמר שירה על מפלתו של שאול כמו שנאמר וידבר דוד לה' וגו' (ש"ב כב) אבל ענין המזמור אינו מוכיח על כך, ואומר אני שאמרו על עסקי ישבי בנוב (שם כא) שבא עליו על עונשו של שאול כמו שפירשו רבתינו שאמר לו הקב"ה על ידך נטרד דואג האדומי על ידך נהרג שאול ובניו כו' (כדאית' בחלק שגיאות שבקש דוד להקב"ה להמסר ביד שונא ולא יכלה זרעו, סא"א) והפך דוד את תפלתו והתפלל שלא יפול ביד אויב וכן פתרונו משגה שר דוד לה' על ששגג לומר להקב"ה למוסרו ביד אויב על דברי שאול שנהרג על ידו, ד"א על שגיון כנף המעיל אשר כרת לשאול: כוש. מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו:

א שגיון לדוד אשר-שר
ליהוה על-דברי-כוש
בן-ימיני:

Een sjiggajon van Davied, Menachem zegt dat dit ook een van de namen is van een melodie, zo genoemd vanwege het instrument en zo legt hij ook “op sjigjonot,” [in Chabakkuk 3:1] uit. Maar onze rabbijnen⁵² hebben het uitgelegd als een woord verwant aan overtreding (משגה), die hij bekende, waarop hij bad aangaande de overtreding (שגיון), nl. Dat hij een lied gezongen had over de val van Saul, zoals er geschreven staat (in ii Sjem. 22:1): “En Davied sprak tot de Eeuwige Lord, etc.” Maar de inhoud van de psalm duidt hier niet op, want hij spreekt over de volkeren (in vers 9): “Moge de Eeuwige recht spreken over de volkeren.” Ik, van mijn kant, zeg daarom dat hij hem zei aangaande Jisjbi in Nov (ii Sjem. 21:16), die tegen hem opstond als straf vanwege Sjaoel,⁵³ zoals onze rabbijnen hebben uitgelegd, dat de Heilige, gezegend zij Hij, tot hem zei: “Door jou werd Doeg de Edomiet verbannen; door jou werden Sjaoel en zijn zonen verslagen, etc.” zoals dat in “Chelek” vermeld is⁵⁴. De fouten die Davied vroeg van de Heilige, gezegend zij Hij, waren dat hij overgeleverd zou worden in de handen van zijn vijanden en dat zijn nakomelingen niet vernietigd zouden worden. Toen keerde Davied zijn gebed om en bad dat hij niet in de handen van zijn vijanden zou vallen. Dit betekent het volgende: Een fout die Davied zong voor de Eeuwige, omdat hij had gedwaald door tot de Heilige, gezegend zij Hij, te zeggen hem in de handen van zijn vijanden over te leveren, vanwege Sjaoel, die verslagen was vanwege hem. Een andere verklaring: betreffende de dwaling van het stuk van Sjaoel's kleed dat hij had afgesneden. *Koesj*: net zoals een Koesjiet een ongewone huid heeft, zo pleegde Sjaoel ongewone handelingen.

Een sjiggajon van Davied, die hij zong voor de Eeuwige vanwege de woorden⁵⁵ van Koesj, de Benjaminit.

51 Volgens sommigen bedoeld Rasji hier de geschriften, die door de niet-Joodse volkeren ten onrechte voor heilig gehouden worden.

52 Mid. Ps. 7:18

53 D.w.z. als straf voor Davied omdat hij, indirect, de oorzaak is geweest van de dood van Sjaoel.

	<p>ב יהוה אלהי בך חסיתי הושיעני מכל־רדפי והצילני:</p>
	<p>Eeuwige, mijn God, bij u schuil ik, red mij van al mijn vervolgers, bevrijd mij,</p>
<p>פורק. לשון פרקו נזמי הזהב (שמות לב):</p>	<p>ג פּוֹיִטְרָף בְּאַרְיָה נַפְשִׁי</p>

- 54 Sanhedrin 95a: וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב אמר רב יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרגו שאול ושלושת בניו רצונך יכלו זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק לשכור בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי כפתיה קמטיה אותביה ושדייה תותי בי בדייא [סדייא] אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעא מתותיה היינו דכתיב (תהילים יח) תרחיב צעדי תחתיו ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפינא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה הוה קא חייף רישיה בד' גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא איכא דאמרי אתא יונה איטריף קמיה אמר כנסת ישראל ליונה אימתילא שנאמר (תהילים סח) כנפי יונה נחפה בכסף שמע מינה דוד מלכא דישראל בצערא שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה אמר תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדי דקא מסגי חזייה לערפה אמיה דהוות נוולא כי חזיתיה פסקתה לפילכה שדתיה עילויה סברא למקטליה אמרה ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחה וקטלה כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלין לי פתקיה לדוד לעילא ודן ליה לרומחיה אמר נפול עלה ונקטל אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמאי לארעא ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין א"ל מאי בעית הכא א"ל הכי אמר לי קודשא בריך הוא והכי אהדרי ליה א"ל אפיך צלותיך בר ברך קירא ליזבון ואת לא תצטער א"ל אי הכי סייע בהדן היינו דכתיב (שמואל ב כא) ויעזור לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה קא רדיף בתרייהו כי מטא קובי אמרי קום ביה כי מטא בי תרי אמרי בתרי גורייין קטלוה לאריא אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אימך בקיברא כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחש חיליה וקטליה היינו דכתיב (שמואל ב כא) אז נשבועו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד Jisjbi-benov, een van de zonen van de reus, wiens speer 300 sikkels van brons zwaar was, omgord met een nieuw zwaard, meende Davied te verslaan (2 Sjem. 21:16). Wat betekent Jisjbi-benov? — Rab Joeda zei uit naam van Rav: Een man die kwam vanwege Nov. De Heilige, gezegend zij Hij, had tot Davied gezegd: Hoe lang zal deze misdaad verborgen blijven in je hand? Door jou werd Nov, de stad van de priesters, uitgemeord; door jou werd Doëg de Edomiet verbannen, en door jou werden Sjael en zijn drie zoons verslagen. Wat heb je liever: dat er een einde komt aan jouw geslacht, of dat jij overgeleverd wordt in de hand van de vijand. hij antwoordde: Heer der wereld, ik heb liever dat ik overgeleverd word in de handen van de vijanden dan dat er een einde komt aan mijn geslacht. Op een dag toen hij op weg was naar Sechor Bizzae verscheen de Satan hem in de gestalte van een hert. Hij schoot er pijlen op af, maar kon het beest niet bereiken, en zo werd hij afgeleid tot hij in het land van de Filistijnen kwam. Toen Jisjbi-benov hem zag riep hij uit: Dat is de moordenaar van mijn broer Goliat. Hij bond hem vast, vouwde hem dubbel en gooide hem onder een olijpers. Toen gebeurde er een wonder: de bodem onder hem werd zacht. Daarom staat er geschreven: U gaf mijn voeten de ruimte, mijn enkels aarzelden niet (Teh. 18:37). Het gebeurde op ingaande Sjabbat en Avisjai, de zoon van Zeroeja, was zijn hoofd aan het wassen in vier griva's water, en hij merkte een paar bloedvlekjes op in het water, anderen zeggen dat er een duif vlak voor hem aan het fladderen was. Hij redeneerde toen: Jisraël wordt vergeleken met een duif, zoals er geschreven staat: Je bent als de vleugels van een duif, bedekt met zilver (Teh 68:14). Dit moet een aanwijzing zijn dat Davied in gevaar is. Daarom ging hij naar diens huis, maar hij trof hem niet aan. Toen zei hij, we hebben geleerd dat men niet mag rijden op een paard [sc. van de koning], noch zitten op zijn zetel, noch gebruik maken van zijn scepter (Sanhedrin 22a), maar hoe ligt dat in een tijd van gevaar? Dus ging hij heen en stelde het probleem aan de orde in het leerhuis. Daar kreeg hij het antwoord: In een tijd van gevaar is het toegestaan. Daarop besteed hij zijn [sc. Davied's] paard en reed weg, en de aarde kromp onder hem in elkaar. Onderweg zag hij Orpa, zijn [sc. van Isjbi-benov] moeder. Toen ze hem opmerkte brak ze de draad af van de spindel, en smeed die naar hem met de bedoeling hem te doden. Toen zei ze: Jongeman, breng mij de spindel, maar hij smeed hem tegen haar hoofd, en doodde haar. Toen Jisjbi-benov hem zag, zei hij: Nu zijn er twee, ze zullen me doden, daarom gooide hij Davied omhoog, stak zijn speer in de grond, met de woorden: Laat hij er maar opvallen en ten onder gaan. Maar Avisjaj sprak de goddelijke naam uit, waardoor Davied bleef hangen tussen hemel en aarde. — Waarom zei Davied de Naam zelf niet? Omdat een gevange zich niet kan bevrijden uit zijn gevangenis — Avisjaj informeerde toen bij hem: Wat doet u hier? Zo sprak God tot mij, en zo heb ik hem geantwoord, antwoordde hij. Keer je antwoord om, zei hij, laat je kleinzoon was verkopen, liever dan dat u moet lijden. Als dat moet, zei hij, dan moet jij me helpen. Vandaar dat er

	פָּרַק וְאִין מַצִּיל:
<i>In stukken scheuren</i> , een uitdrukking als (Exod. 32:2): “Breek af de ringen van goud.”	Zodat ze mijn persoon niet wegsleuren als een leeuw, in stukken scheuren terwijl er geen redder is.
אם עשיתי זאת. מה שמפורש אחריו:	ד יְהוָה אֱלֹהֵי אִם-עָשִׂיתִי זֹאת אִם-יִשְׁעוּל בְּכַפִּי:
<i>Als ik dit heb gedaan</i> , datgene wat later uitgelegd wordt.	Eeuwige, mijn God, als ik dit heb gedaan, als er onrecht kleeft aan mijn handen,
אם גמלתי שולמי רע. אם גמלתיו כגמולו: ואחלצה צוררי ריקם. שיחתי את חליצתו בכרתי את כנף מעילו אם להשחית ולחלצו ולהעמידו ריקם ובשנאה עשיתי אלא להודיעו שהיה מסור בידי להרגו ולא הרגתיו ואחלצה לשון הפשטה:	ה אִם-גַּמַּלְתִּי שׁוֹלְמֵי רָע וְאֶחְלָצָה צֹרְרֵי רִיקָם:
<i>Als ik degeen die mij met kwaad betaalde iets heb aangedaan</i> , als ik hem terugbetaalde naar wat hij [mij] aandeed, <i>en degeen die mij onder druk zette [alles] ontnam</i> , ik vernielde zijn kleding toen ik de slip van zijn jas afsneed. Als het was om hem te vernietigen en te beroven en hem ledig te laten staan, deed ik dat uit haat? Slechts om hem duidelijk te maken dat hij was overgeleverd in mijn hand om hem te doden, en dat ik hem niet gedood heb. Het woord [vertaald met] <i>alles ontnemen</i> is een uitdrukking die het verwijderen van kleding aangeeft. ⁵⁶	Als ik degeen die mij betaalde kwaad heb gedaan, en degeen die mij onder druk zette [alles] ontnam,
	ו יִרְדֹף אוֹיֵב נַפְשִׁי וְיִשָּׁג וְיִרְמָס לְאַרְצִי חַיִּי וְכַבּוּדִי לְעֵפֶר יִשְׁכֵּן סֵלָה:
	Dan mag de vijand mijn persoon achtervolgen, [mij] achterhalen en mij levend ter aarde vertrappen, en mijn eer voor altijd in het stof doen verblijven.
קומה ה' באפך. על שונאי כגון ישבי ואחיו ופלשתים שלא אמסר בידם: הנשא. התפאר להראות נקמת עברה בהתעברך עליהם: ועורה אלי. שאוכל לעשות בהם משפט נקמה אשר צוית והיכן צוית תרועם בשבט ברזל	ז קוֹמָה יְהוָה בְּאַפְךָ הַנָּשָׂא בְּעֵבְרוֹת צוֹרְרֵי

geschreven staat: Maar Avisjaj de zoon van Zeroeja ondersteunde hem (ii Sjem. 21:17), waarover rab Joeda in de naam van Rab over zei: Hij steunde hem in het gebed. Avisjaj sprak toen de goddelijke Naam opnieuw uit, en bracht zo Davied naar beneden. Isjbi-benov achtervolgde hen nu. Toen ze bij Koebi kwamen zeiden ze tegen elkaar: Laten we stand houden tegen hem. Toen ze Betre bereikten zeiden ze: Kunnen twee welpen een leeuw doden? Toen beschimpten ze hem: Ga je moeder Orpa in haar graf opzoeken! Toen ze de naam van zijn moeder noemden begaven zijn krachten het, zodat zij hem konden doden. Daarom staat er geschreven: De mannen van Davied bezwoeren hem toen: ‘U moet nooit meer met ons ten strijde trekken! U mag de lamp van Israël niet uitdoven!’ (ii Sjem. 21:17).

55 I.p.v. de vertaling 'vanwege de woorden' is ook de vertaling 'vanwege' mogelijk.

56 Er bestaan in elk geval twee verschillende werkwoorden חָלַץ, het ene betekent zoveel als 'uittrekken' (pi. 'iemand iets uittrekken, beroven') en het andere 'zich onttrekken' (pi. 'redden'); een derde werkwoord חָלַץ zou betekenen 'uitrusten tenstrijde.'

<p>(לעיל ב) ואיבתי את אויביך (שמות כג) זה מצאתי במדרש:</p>	<p>וְעוֹרָה אֵלַי מִשֵּׁפֶט צוֹיֹת:</p>
<p><i>Sta op, Eeuwige, in Uw woede</i>, tegen degenen die mij haten zoals Isjbi en zijn broers en de Filistijnen, zodat ik niet in hun handen word overgeleverd; <i>verhef U</i>, maak Uw glorie duidelijk door te tonen de wraak van Uw woede, wanneer U Uw woede botviert op hen. <i>Word wakker te mijnen behoefte</i>, zodat ik hen kan aandoen het oordeel van de wraak dat U bevolen hebt. Waar hebt U dat bevel gegeven? “Jij zult hen verpletteren met een ijzeren scepter” (boven 2:9); “dan zal ik een vijand zijn van jouw vijanden” (Sjemot 23:22). Dit heb ik in de midrasj gevonden.⁵⁷</p>	<p>Sta op, Eeuwige, in Uw woede, verhef U vanwege de woede-uitbarstingen van mijn belagers en word wakker te mijnen behoefte, U hebt een gericht bevolen.</p>
<p>ועדת לאמים תסובבך, התרחק מעליהם ושוב ושב במקומך במרום רפי"א בלעז ד"א למרום שובה להראות להם שידך עליונה:</p>	<p>ח ועדת לאמים תסובבך ועליה למרום שובה:</p>
<p><i>De vergadering van de volken zal U omringen</i>, als ze terugkeren achter U zodat U hen zal redden, luister dan niet naar wat ze zeggen, maar verwijder U van hen en keer terug en ga zitten op Uw plaats in de hoogte, rafisja in de volkstaal. Een andere verklaring: keer terug naar de hoogte om hen te laten zien dat Uw hand de hoogste is.</p>	<p>De vergadering van de volken zal U omringen, maar U, keer terug boven hen in de hoogte.</p>
<p>ה' ידין עמים. הפוך הדין מעלינו ותנהו על הרשעים, ידין לשון יסורין. שפטני ה' כצדקי. שפוט לפי מעשים טובים שבידם ולא לפי העבירות:</p>	<p>ט יהוה ידין עמים שפטני יהוה כצדקי וכתמי עלי:</p>
<p><i>De Eeuwige zal rechtspreken over de volken</i>, Keer het oordeel om, weg van ons, en breng het over de goddelozen; <i>Hij zal rechtspreken</i> is een uitdrukking voor kastijding. <i>Eeuwige, doe mij recht, naar mijn rechtvaardigheid</i>, oordeel [Jisrael] naar hun goede werken en niet naar hun overtredingen.</p>	<p>De Eeuwige zal rechtspreken over de volken; Eeuwige, doe mij recht, naar mijn rechtvaardigheid en mijn deugd-zaamheid, die bij mij is.</p>
<p>יגמר. ל' כליון וכן פתר מנחם גמר אמר (לקמן טז) גמר חסיד (לקמן יב) וכן כלם (סא"א): ותכונן צדיק ובוחן לבות. אתה יודע מי הוא הצדיק שתכוננהו: אלהים צדיק. כן שמך:</p>	<p>י יגמרנא רע רשעים ותכונן צדיק ובחן לבות ובליות אלהים צדיק:</p>
<p><i>Vernietig toch</i>, dit is een term voor beëindiging, en zo legt Menachem het uit: “vernietigde Zijn woord” (beneden Teh. 77:9), “een vrome is ten onder gegaan” (beneden Teh. 12:2), en zo in alle gevallen (dit ontbreekt in andere edities). <i>En houd de rechtvaardige overeind</i>, <i>Hij die harten doorproeft</i>, U weet wie de rechtvaardige is, zodat U hem overeind kunt houden; <i>Een rechtvaardige God</i>, dat is Uw naam.</p>	<p>Vernietig toch het kwaad van de goddelozen, en houd de rechtvaardige overeind. Een rechtvaardige God is Hij die harten en nieren doorproeft</p>
<p></p>	<p>יא מגני על-אלהים מושיע ישרי-לב:</p>
<p></p>	<p>Mijn schild is bij God, die de oprechten van hart redt.</p>
<p>שופט צדיק. אתה לשפוט צדק: זועם בכל יום. כשרואה את מעשה הרשעים:</p>	<p>יב אלהים שופט צדיק ואל זועם בכל-יום:</p>

57 Midrasj Tehillim (7:6) ויהינן צוית (שמות כג) ואיבתי את אויביך . והינן צוית (תהלים לה) ריבה ה' את יריבי: (7:6) Dan zal Ik een vijand zijn van jouw vijanden (Sjemot 23:22) en waar hebt U dat bevel gegeven? Voer een strijd, Eeuwige, met degenen die met mij strijden (Teh. 35:1). Vgl. ook Tan. Ki Tissa 20.

<p><i>Een rechtvaardige rechter</i>, bent U om rechtvaardig te oordelen; <i>die dagelijks verontwaardigd is</i>, wanneer Hij het werk van de goddelozen ziet.</p>	<p>God is een rechtvaardige rechter, en een God, die dagelijks verontwaardigd is.</p>
<p>אם לא ישוב. הרשע מרשעו: חרבו ילטוש. הקב"ה עליו ילטוש פורביר"א בלעז וידרוך קשתו:</p>	<p>יג אִם-לֹא יִשׁוּב חֶרְבּוֹ יִלְטֹשׁ קֶשֶׁתוֹ דָּרֶךְ וַיְכַוְנֶנָּה:</p>
<p><i>Als hij zich niet bekeert</i>, nl. De goddeloze van zijn goddeloosheid; <i>Hij zal Zijn zwaard scherpen</i>, de Heilige, gezegend zij Hij, zal tegen hem scherpen, <i>forbira</i> in de volkstaal (polijsten), en Hij zal Zijn boog spannen.</p>	<p>Als hij zich niet bekeert, zal Hij Zijn zwaard scherpen; Hij heeft Zijn boog gespannen, en Hij houdt die gereed.</p>
<p>ולו. ולרשע הכין הקב"ה כלי מות: לדלקים. לרודפים כמו כי דלקת אחרי (בראשית לא) וכן פירושו חציו להרוג את הרשעים הדולקים את הצדיקים יפעל הקב"ה ויזמינם להמיתם, כל דליקה לשון רדיפה היא:</p>	<p>יד וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי-מוֹת חֲצָיו לְדֹלְקִים יִפְעֹל:</p>
<p><i>En voor hem</i>, nl. voor de goddeloze, <i>plaatst de Heilige</i>, gezegend zij Hij, <i>dodelijke wapens. Tot brandende achtervolgers</i>, tot achtervolgers zoals: dat je mij achtervolgt (Bresj. 31:36). En zo is de betekenis ervan: Zijn pijlen om de goddelozen te doden, die de rechtvaardigen achtervolgen, maakt de Heilige, gezegend zij Hij, en Hij maakt die gereed om hen te doden; ieder geval van דליקה (brandende achtervolging) is een uitdrukking die achter-volging aangeeft.</p>	<p>En voor hem plaatst Hij dodelijke wapens, Hij maakt van zijn pijlen brandende achtervolgers.</p>
<p>יחבל. לשון הריון ולידה כמו (שיר ח) שמה חבלתך אמד: והרה עמל וילד שקר. כל מה שהוא מוליד ויגע הכל משקר בו שאינו מתקיים בידו מתלא אמר כל מה דשקרא מוליד פחתא נסבא:</p>	<p>טו הִנֵּה יַחְבֵּל-אֹזֶן וְהָרָה עֵמָל וַיִּלְדֵּם שִׁקְרָה:</p>
<p><i>Wie weeën heeft</i>, een uitdrukking op het terrein van zwangerschap en geboorte, zoals (Sjier HaSjiriem 8:5): "daar had je moeder weeën vanwege jou." <i>Wie zwanger is van onheil, zal teleurstelling baren</i>, alles wat hij baart en waar hij zich voor inspant, dat alles verraadt hem, want het houdt geen stand in zijn hand, zoals het spreekwoord het uitdrukt: Alles wat de leugen baart, huwt met het wegwijnen.</p>	<p>Kijk, wie weeën heeft van het kwaad en zwanger is van onheil, zal teleurstelling baren;</p>
<p></p>	<p>טז בּוֹר בָּרָה וַיַּחְפְּרוּהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעֹל:</p>
<p></p>	<p>Hij heeft een kuil gegraven en uitgespit, maar hij valt in de put die hij gemaakt heeft.</p>
<p></p>	<p>יז יִשׁוּב עֵמָלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְעַל-קִדְקִדּוֹ חָמְסוֹ יֵרֵד:</p>
<p></p>	<p>Zijn onheil keert terug op zijn eigen hoofd, en op zijn schedel komt neer zijn slechte daad.</p>
<p>אודה ה' כצדקו. כשיצדיק הדין הגמור לשפוט הרשעים כרשעים:</p>	<p>יח אוֹדָה יְהוָה בְּצִדְקוֹ וְאַזְמִרָה שִׁם-יְהוָה עֲלִיּוֹן:</p>
<p><i>Ik prijs de Eeuwige naar Zijn rechtvaardigheid</i>, wanneer Hij het complete oordeel rechtvaardiglijk duidelijk maakt door de goddelozen te oordelen naar hun goddeloosheid.</p>	<p>Ik prijs de Eeuwige naar Zijn rechtvaardigheid; ik bezing de naam van de Eeuwige, de</p>

	Aller-hoogste.
תהילים ח	
הגתית. כלי זמר שבא מגת שם מצוים אומנים לעשותם ורבותינו אמרו על אדום שעתידה לידרך כגת כמו שנאמר פורה דרכתי לבדי (ישעי' סג) אך ענין המזמור אינו מוכיח:	א לְמִנְצָח עַל־הַגִּתִּית מְזֻמֹּר לְדָוִד:
<i>De gittiet</i> , een muziekinstrument dat uit Gat afkomstig was; daar werden handwerkslieden gevonden die ze konden maken; maar onze rabbijnen zeggen: betreffende Edom dat vertrapt zal worden als een wijnpers, ⁵⁸ zoals er gezegd is: Ik alleen heb de wijnpers getreden (Jesj. 63:3). Echter, de inhoud van de psalm duidt hier nioet op.	Voor de dirigent, op de gittiet, een psalm van Davied.
מה אדיר שמך. יותר מכדי כח מדת התחתונים לא היו התחתונים כדאי שתשרה שכינתך ביניהם: אשר תנה הודך על השמים. ראוי שתתנהו על השמים ואתה בענותך הגדולה יסדת עוז מפי עוללים ויונקים השרית שכינתך במקדש ותקנת להודות לך עוז מפי הלויים והכהנים שהם בני אדם גדלים בליכלוך, כעוללים ויונקי שדים, עוללים לשון ועוללתי בעפר קרני (איוב טז) וע"ש הלכלוך נקראו כל תינוקות עוללים:	ב יְהוָה אֲדִינֵנו מִה־אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תָּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם:
<i>Hoe geweldig is Uw naam</i> , meer dan de kracht naar de maat van de aardbewoners; de aardbewoners waren het niet waard dat U Uw Sjechina tussen hen zou laten rusten; <i>die Uw luister aan de hemel plaatst</i> , het is passend dat u die aan de hemel plaatst, maar U, in Uw grote bescheidenheid hebt macht gegrondvest uit de mond van babies en zuigelingen; U hebt Uw Sjechina laten rusten in de Tempel en U hebt vastgesteld dat we U moeten prijzen: de kracht uit de mond van de Levieten en de priesters, die mensenkinderen zijn opgegroeid in viezigheid als babies en zuigelingen, babies is een uitdrukking als in: ik heb geplaatst (ועוללתי) mijn aanzien in het stof (Ijov 16:15), en omwille van de viezigheid worden alle zuigelingen babies (עוללים) genoemd.	Eeuwige, onze Heer, hoe geweldig is Uw naam op de gehele aarde, die Uw luister aan de hemel plaatst.
למען צורריך. להודיעם כי עמד אנחנו להשבית חרפת אויב ומתנקם האומר לא טובים אתם מהאומו'	ג מְּפִי עוֹלָלִים וַיִּנְקִים יְסֻדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם:
<i>Vanwege Uw tegenstanders</i> , om hen duidelijk te maken dat wij Uw volk zijn; <i>om te vernietigen</i> , de schande van <i>vijand en wreker</i> , die zegt: Jullie zijn niet beter dan de volkeren,	Uit de mond van babies en zuigelingen hebt U macht gegrondvest vanwege Uw tegenstanders om vijand en wreker te vernietigen.
ואני כשאני רואה שמיד וגו' אני תמה בלבי מה אנוש כי תזכרנו:	ד כִּי־אֲרֹאֶה שְׁמֶיךָ מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֹתֶיךָ יָרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר בּוֹנֵנָתָה:
Maar ik, wanneer ik Uw hemel zie, etc., dan verwonder ik mij in mijn hart: wat is de mens dat U aan hem denkt?	Want ik zie Uw hemel, het werk van Uw vingers, de maan en de sterren, die U hebt opgesteld.

58 גת, een vat voor het uitpersen van wijn.

	<p>ה מֵהֶאָנוּשׁ כִּי־תִזְכְּרֵנוּ וּבְרֵאֲדָם כִּי תִפְקֹדֵנוּ:</p>
	<p>Wat is de mens dat U aan hem denkt, en de menszoon dat U zich om hem bekommert.</p>
<p>ותחסרהו מעט מאלהים וגו'. מאלהים לשון מלאכים שנתת כח ביהושע להדמים החמה וליבש את הירדן במשה לקרוע מי ים סוף ולעלות למרום ובאליהו להחיות את המת:</p>	<p>ו ותַּחֲסְרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים וּכְבוֹד וְהַדָּר תִּעֲטְרֵהוּ:</p>
<p><i>U hebt hem weinig minder dan de engelen gemaakt, etc.:</i> מאלהים, [meestal: dan God] is een uitdrukking voor engelen, want U gaf de kracht in Jehosjoea om de zon stil te zetten en de Jordaan te doen opdrogen, in Mosje om het water van de Rode Zee te splijten, en op te klimmen naar de hemel, en in Eljahoe om de dode op te wekken.</p>	<p>U hebt hem weinig minder dan de engelen gemaakt, en U hebt hem gekroond met eer en majesteit.</p>
	<p>ז תִּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדָיךָ כָּל־שֵׁתָהּ תַּחַת־רַגְלָיו:</p>
	<p>U doet hem heersen over de werken van Uw handen, alles hebt U onder zijn voeten geplaatst.</p>
<p>צנה ואלפים. צאן ובקר כמו (דברים כה) שגר אלפיך, צנה לשון פעולה הוא כמו (במדבר לב) וגדרות לצנאכם, אוביילדי"ן בלעז, יש מדרשי אגדה ואינם מתיישבין לפי המקראות:</p>	<p>ח צִנָּה וְאֲלָפִים כֻּלָּם יִגְם בְּהֵמוֹת שָׂדֵי:</p>
<p><i>Kleinvee en grootvee, d.i. צאן ובקר, zoals, "de jongen van uw vee (אלפך)." (Dev. 7:13); צנה is een uitdrukking van werkzaamheid, zoals "en omheiningen voor uw kleinvee (Bemidbar 32:24), oveiledits in de volkstaal. Er zijn Aggadische Midrasjiem, maar ze passen niet bij de verzen.</i></p>	<p>Kleinvee en grootvee, allemaal, en ook de wilde dieren van het veld</p>
	<p>ט צִפּוֹר שָׁמַיִם וְדַגֵּי הַיָּם עֲבַר אֲרָחוֹת יָמַיִם:</p>
	<p>Het gevogelte van de hemel, en de vissen van de zee, wat er trekt over de paden van de zeeën.</p>
	<p>י יְהוָה אֲדַגֵּנוּ מִהָאֲדִיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:</p>
	<p>Eeuwige, onze Heer, hoe geweldig is Uw naam op de gehele aarde!</p>

<p>עלמות is een muziek-instrument met de naam עלמות, zoals er gezegd is (beneden 46:1): “op alamothe-shir.” Dunasj verklaart לכן als de naam van een man die Labben heette, die in die dagen tegen Davied vocht, en wat hij dan zegt, “U hebt volken bedreigd, de goddeloze omgebracht,” die goddeloze is Labben, die onschuldige mensen had vermoord. Ook al zie je nergens anders een man Labben geheten, alleen op deze plaats, dat vind je ook met andere namen die maar één keer in de Schrift voorkomen.⁶³</p>	
<p>כל נפלאותיך. גאולה האחרונה ששקולה כנגד כל הנסים כמו שנאמר (ירמי' טז) לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה וגו':</p>	<p>ב אֹדָה יְהוָה בְּכָל-לִבִּי אֲסַפְּרָה כָּל-נִפְלְאוֹתֶיךָ:</p>
<p><i>Al Uw wonderdaden</i>, de uiteindelijke verlossing, die gelijk staat met alle wonderen, zoals er gezegd is: “men zegt niet meer: “Zowaar de Eeuwige leeft die heeft uitgeleid...,” (Jirm. 23:7).</p>	<p>א Ik zal de Eeuwige loven met heel mijn hart; ik zal al Uw wonderdaden vertellen.</p>
	<p>ג אֶשְׂמְחָה וְאֶעֱלֶזָה בְּךָ אֶזְמַרְהָ שְׂמֵךְ עֲלִיּוֹן:</p>
	<p>Ik wil vrolijk zijn, en U toejuichen, Uw naam bezingen, Allerhoogste,</p>
	<p>ד בְּשׁוֹב-אֵיבֵי אֶחָזֵר יִכְשְׁלוּ וַיֵּאבְדּוּ מִפְּנֵיךָ:</p>
	<p>ב nu mijn vijanden terugdeinzen, ten val komen en tegenover U tenondergaan.</p>
<p>משפטי ודיני. תיבות כפולות במקרא ואין חילוק ביניהם כמו עדי וסדהדי במרומים (איוב טז) עצמו אפיקי נחושה גרמיו כמטיל ברזל (שם מ): משפטי ודיני. בשמים: ישבת לכסא. כסא המשפט:</p>	<p>ה כִּי-עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי וְשִׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק:</p>
<p><i>Mijn recht en mijn rechtszaak</i>, dit zijn synoniemen in de Schrift, en er is geen verschil tussen hen, zoals “... is mijn getuige, en Hij die getuigenis voor mij aflegt is in de hoogten” (Ijov 16:19); “zijn beenderen zijn sterk als koper, zijn botten als ijzeren staven” (ib. 40:18); <i>mijn recht en mijn rechtszaak</i>, in de hemel;⁶⁴ <i>U hebt plaats genomen op de zetel</i>, de zetel van het recht.⁶⁵</p>	<p>Want U hebt mijn recht en mijn rechtszaak afgedaan; U hebt plaats genomen op de zetel, rechtvaardige Rechter.</p>
<p>גערת גוים. עמלק ראשית גוים (במדבר כד): אבדת רשע. אבותיו: שם מחית. כי מחה אמחה (שמות יז):</p>	<p>ו גְּעַרְתָּ גּוֹיִם אֲבִדְתָּ רָשָׁע שְׁמֵם מַחִית לְעוֹלָם וְעַד:</p>
<p><i>U hebt volken bedreigd</i>, “Amalek is de eerste van de volken” (Bemidbar 24:20); <i>U hebt de goddeloze omgebracht</i>, zijn voorvaderen⁶⁶; <i>U hebt hun namen uitgewist</i>: “Ik zal de herinnering aan Amalek zeker van de aarde uitwissen” (Sjem. 17:14).</p>	<p>ג U hebt volken bedreigd, de goddeloze omgebracht, hun namen uitgewist voor eeuwig.</p>

63 De opmerking over de verklaring van Dunasj niet in oude manuscripten, en gezien het feit dat hij eerder al is afgewezen waarschijnlijk een latere toevoeging.

64 Volgens sommigen is de tekst hier in de war, en zou men בשמים voor עדי moeten plaatsen (waar het ook staat in de aangehaalde tekst uit Ijov); anderen wijzen erop dat משפט zowel de veroordeling, als de uitvoering van het vonnis kan aanduiden, en dat de verwijzing naar de hemel de eerste uitleg als de juiste ziet op deze plaats.

65 Rasji wijst er op deze wijze op dat men niet שופט צדק, “de zetel van de rechtvaardige Rechter” moet verbinden, hetgeen volgt uit het scheidende accent in כסא.

66 Andere edities lezen i.p.v. אבותיו de naam עשו, Esav.

<p>האויב תמו. כי חרבות השנאה לנצח הם עליו כחרב תדה, דבר אחר חרבות לנצח אותו אויב שחרבות שנאתו היתה עלינו לנצח וזהו עמלק שנאמר בו ועברתו שמרה נצח (עמוס א): לשון אחר חרבות לשון חרבן וכן פתרונו האויב תמו חרבות לנצח, וכן נאמר (ביחזקאל לה) שממות עולם אתנך ועריך לא תשובנה: וערים נתשת. כי תאמר אדום רששו וגו' ונשוב ונבנה חרבות כה אמר ה' צבאות המה יבנו ואני אהרוס (מלאכי א): אבד זכרם. אותה השעה:</p>	<p>ז הָאוֹיֵב תָּמוּ חַרְבוֹת לְנֹצַח וְעָרִים נִתְשָׁת אֲבָד זְכָרָם הַמָּה:</p>
<p><i>De vijand! Ze zijn aan hun einde gekomen</i>, want <i>de zwaarden</i> van de haat zijn voor altijd tegen hem, als een scherp zwaard. Een andere verklaring: <i>zwaarden voor altijd</i> betekent die vijand wiens zwaarden van haat tegen ons waren voor altijd; en dat is Amalek,⁶⁷ van wie er gezegd is: zijn razernij blijft voortdurend in stand” (Amos 1:11); een ander uitleg: חרבות is een uitdrukking voor vernietiging, en dit is dan de verklaring: de vijand is vernietigd, en zijn ruines zijn er voor altijd; en zo wordt er gezegd: “Ik zal voor altijd een woestenij van u maken en uw steden zullen niet meer worden bewoond (Jechez. 35:9); ” <i>en steden hebt U vernietigd</i>, “En als Edom zou zeggen: ‘Wij zijn wel neergeslagen, maar wij komen terug en we zullen opbouwen wat in puin ligt’, – zo spreekt de Eeuwige van de legermachten – ze kunnen bouwen, maar Ik sloop het weer;” (Malachi 1:4); <i>de herinnering aan hen is vergaan</i>, op dat moment.</p>	<p>ה De vijand! Ze zijn aan hun einde gekomen; zwaarden voor altijd en steden hebt U vernietigd, de herinnering aan hen is vergaan.</p>
<p>וה' לעולם ישב וגו'. שם שלם וכסא שלם כמו שנאמר כסאו, אבל קודם שימחה כתוב כי יד על כס יה (שמות יז) כס חסר ושם חלוק:</p>	<p>ח וַיְהִי הָלְעוֹלָם יֹשֵׁב כּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹ:</p>
<p><i>De Eeuwige zetelt voor eeuwig</i>, etc.: de Naam zal compleet zijn en de troon zal compleet zijn, zoals hier geschreven staat כסאו, maar voor het vernietigd is staat er geschreven: “want er is een hand op de troon (כס) van de Eeuwige (ה-י),” (in Sjemot 17:16); troon is defectief gespeld en de Naam is verdeeld.⁶⁸</p>	<p>De HEER zetelt voor eeuwig, Zijn rechterstoel staat vast.</p>
<p>והוא ישפט תבל בצדק ידין לאמים במישרים. עד בא הקץ היה רגיל לשפטים ברחמים לפי מישרים המצווין בהם דן אותם בלילה כשהם ישנים מן העבירות:</p>	<p>ט וְהוּא יִשְׁפֹּט תְּבֵל בְּצֶדֶק יְדֵינָא לְאֻמִּים בְּמִיִּשְׁרִים:</p>
<p><i>En Hij zal de wereld richten in gerechtigheid</i>, alle volken berecht hij eerlijk, totdat het einde komt, hij was gewoon te oordelen met barmhartigheid, naar de eerlijkheid die in hen te vinden was; Hij placht hen 's nachts te berechten, wanneer ze slapen, vrij van overtredingen.</p>	<p>En Hij zal de wereld richten in gerechtigheid, alle volken berecht hij eerlijk.</p>
<p>ויהי ה' משגב לדך. לשון דכא א'לאמינשייד בלעז לעתיד כשיכונן למשפט כסאו יהי משגב לישראל שהם דכים: לעתות בצרה. עתים של צרה:</p>	<p>י וַיְהִי יְהוָה מִשְׁגֵּב לְדָךְ מִשְׁגֵּב לְעֵתוֹת בְּצָרָה:</p>
<p><i>En de Eeuwige zal een burcht zijn voor de verdrukte</i>, een uitdrukking van verpletteren, <i>à l'aminced</i> in de volkstaal; in de toekomst wanneer Hij Zijn troon opstelt voor het oordeel, dan zal Hij een burcht zijn voor Jisrael, omdat zij de verdrukten zijn. <i>Voor tijden in de benauwdheid</i>, tijden van benauwdheid.</p>	<p>ו En de Eeuwige zal een burcht zijn voor de verdrukte, een burcht voor tijden in de benauwdheid.</p>
<p></p>	<p>יא וַיִּבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא-עֲזַבְתָּ דְרָשֶׁיךָ יְהוָה:</p>
<p></p>	<p>En op U kunnen vertrouwen zij die Uw Naam kennen, want U zult degenen die U zoeken</p>

67 Andere versies: עשו, Esav.

68 In de verkorte versie van de Godsnaam wordt alleen de eerste helft genoteerd.

	niet verlaten, Eeuwige.
זמרו לה' יושב ציון. כשיחזיר ישיבתו לציון יזמרו לו כן:	יב זמרו ליהוה ישב ציון הגידו בעמים עלילותיו:
<i>Zing voor de Eeuwige die zetelt op de Sion, wanneer Hij Zijn woning voor Sion herstelt, dan zullen ze Hem zo lofzingen.</i>	ז Zing voor de Eeuwige die zetelt op de Sion, maak aan de volken zijn daden bekend.
אותם זכר. את הדמים שנשפכו בישראל:	יג כִּי־דַרְשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכַר לֹא־שָׁחַ צְעַקְתָּ עֲנִיִּים [עֲנִיִּים]:
<i>Hij houdt dat in gedachten, het bloed dat vergoten werd in Jisrael.</i>	Want Hij zoekt het bloed, Hij houdt dat in gedachten; Hij vergeet het geroep der ellendigen niet.
חננני ה'. עתה בגולה: מרוממי. בגאולתך:	יד חֲנַנִּי יְהוָה רְאֵה עֲנִי מִשְׁנֵאֵי מְרוֹמָי מִשְׁעָרֵי מֹות:
<i>Betoon mij genade, Eeuwige, nu in de diaspora; die mij optilt, door Uw verlossing.</i>	ח Betoon mij genade, Eeuwige, zie mijn ellende van de kant van mijn haters aan, die mij optilt weg van de poorten des doods.
	טו לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעְרֵי בַת־צִיּוֹן אֲגִילָה בִישׁוּעָתֶךָ:
	Dan zal ik vertellen van al uw roemrijke daden, in de poorten van Sion zal ik dan juichen over Uw uitredding.
טבעו גוים. זו היא התהלה אשר אספר:	טז טָבַעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עֲשׂוֹ בְּרִשְׁת־זוֹ טָמְנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם:
<i>De volken vallen, dit is de lofprijzing die ik zal vermelden.</i>	ט De volken vallen in de kuil die zij maakten, in het net dat zij zelf spanden raakt hun voet vast.
נודע ה'. כל זה מן התהלה נודע ה' לבריות כי שליט הוא ומושל ונוקם לאויביו שהרי משפט עשה בהם יושטיצ"א בלעז: נוקש רשע. נכשל רשע: הגיון. נהגה זאת סלה:	יז נֹדַע יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּפַעַל בְּפִיו נֹקֵשׁ

	רָשַׁע הִגְיוֹן סֵלָה:
<p><i>De Eeuwige maakt zich bekend</i>, dit maakt allemaal deel uit van de lofprijzing; de Eeuwige maakt zich bekend aan de schepselen, nl. dat hij bestuurt en regeert en zich wreekt op Zijn vijanden, want hij doet recht aan hen, “justice” in de volkstaal; <i>de goddeloze komt ten val</i>, de goddeloze struikelt; <i>een reden tot nadenken</i>, laten we hierover altijd blijven nadenken.</p>	<p>De Eeuwige maakt zich bekend en doet recht, in het werk van Zijn hand komt de goddeloze ten val; een reden tot nadenken voor altijd.</p>
<p>לשאלה. אמר רבי נחמי' כל תיבה הצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה כגון (בראשית יב) מצרימה מדברה התיבון ליה והכתיב ישובו רשעים לשאלה א"ר אבא בר זבדי למדריגה התחתונה של שאול ומהו ישובו לאחר שיצאו מגיהנם ויעמדו בדן ויתחייבו ישובו למדריגה תחתית של גיהנם:</p>	<p>יח ישובו רשעים לשאלה כל-גוים שִׁכְחֵי אֱלֹהִים:</p>
<p><i>Naar het dodenrijk</i>, Rabbi Nechemja heeft gezegd: ieder woord dat een lamed aan het begin vereist krijgt een he aan het einde, zoals מצרימה, naar Egypte (Bresj. 12:10 en elders); מדברה, naar de woestijn (i Mel. 19:15 en elders); men bracht er tegenin: maar er staat toch geschreven לשובו רשעים לשאלה, de goddelozen zullen terugkeren, naar het dodenrijk? Toen zei Rabbi Abba bar Zavdi: Naar het laagste niveau van het dodenrijk; en wat betekent het dat ze terugkeren? Nadat ze uit het Gehinnom gekomen zijn en voor het gericht zijn komen staan en schuldig bevonden zijn keren ze terug naar het laagste niveau van het dodenrijk.</p>	<p>י De goddelozen zullen terugkeren, naar het dodenrijk, alle volken die God zijn vergeten.</p>
<p>כי לא לנצח ישכח. ישראל האביון מלפקוד עליהם מה ששיעבדו בו, ותקות עניים לא תאבד לעד:</p>	<p>יט כי לא לנצח ישכח אביון תקות עניים [עניים] תאבד לעד:</p>
<p>Maar de arme wordt niet voor altijd vergeten, Jisrael, de arme, van aan hen te bezoeken dat ze hem tot slaaf hebben gemaakt; noch vergaat de hoop van de zwakken voor immer.</p>	<p>כ Maar de arme wordt niet voor altijd vergeten, noch vergaat de hoop van de zwakken voor immer.</p>
<p>קומה ה'. דוד היה מתפלל לפני הקב"ה שיקום וימהר לעשות זאת: אל יעז. עמלק לאורך ימים בגדולתו: על פניך. בשביל הכעס שהכעיסוך במקדשך:</p>	<p>כ קומה יהוה אל-יעז אנוש ישפטו גוים על-פניך:</p>
<p><i>Sta op, Eeuwige</i>, Davied was aan het bidden voor de Heilige, gezegend zij Hij, dat Hij zou opstaan en dit haastig zou doen; <i>laat hij geen macht hebben</i>, nl. Amalek⁶⁹ tot in lengte van dagen in zijn grootheid; <i>voor Uw aangezicht</i>, vanwege de woede waarmee ze U boos gemaakt hebben in Uw heiligdom.</p>	<p>Sta op, Eeuwige, laat de mens geen macht hebben, laat de volken voor Uw aangezicht geoordeeld worden.</p>
<p>מורה. מרות ועול ד"א מורה לשון השלכה לשון ירה בים (שמות טו) וי"א מורה לשון תער (סא"א): ידעו גוים. שהם אנוש ולא אלהות להיות גבורתם שולטת:</p>	<p>כא שיתה יהוה מורה להם ידעו גוים אנוש המה סלה:</p>
<p><i>Heerschappij</i>, heerschappij en een juk (Mid. Ps. 9:16); een andere verklaring: מורה is een uitdrukking die “werpen” inhoudt, zoals “Hij wierp in de zee” (Sjemot 15:4); anderen zeggen dat מורה “scheermes” betekent; <i>de volken moeten weten</i>, dat zij mens zijn en geen goden, zodat hun macht zou kunnen heersen.</p>	<p>Eeuwige, breng heerschappij over hen, de volken moeten weten dat ze mensen zijn voor altijd.</p>

תהילים י

תעלים לעתות בצרה. תעלים עינים לעתות הצרה:	א למה יהוה תַעֲמֹד בְּרַחֹק תַעֲלִים לְעֵתוֹת בְּצָרָה:
[Waarom] verbergt U zich in tijden van benauwdheid? verbergt U de ogen in tijden van benauwdheid.	Waarom, Eeuwige, stelt U zich op afstand, verbergt U zich in tijden van benauwdheid?
ידלק. ירדוף כמו כי דלקת אחרי: יתפשו במזמות זו חשבו. נתפסים הם העניים במזמות שהרשעים חושבים עליהם:	ב בְּגֵאוֹת־רָשָׁע יִדְלַק עֲנִי יִתְפְּשׂוּ בְּמִזְמוֹת זֶן חֲשָׁבוּ:
<i>Hij vervolgt</i> , hij achtervolgt, zoals: “dat je mij achtervolgde?” (Bresj. 31: 36); <i>ze worden gevangen in de plannen die zij bedacht hebben</i> , de armen worden gevangen in de plannen die de goddelozen tegen hen bedacht hebben. ⁷⁰	In de trots van de goddeloze vervolgt hij de ellendige; ze worden gevangen in de plannen die zij bedacht hebben.
כי הלל רשע. מוסב על למה ה' תעמוד ברחוק כי עתה עמלק הרשע מתהלל שמשוג כל תאות נפשו: ובוצע ברך נאץ ה'. והגולן שבח את עצמו לאמר נאץ ה' ושלום יהיה לי, ברך כמו ברך לשון פעל ותדע שאילו היה שם דבר ה' הטעם למעלה באות הראשונה והיה נקוד פתח וזה נקוד קמץ קטן וטעמו למטה ברי"ש, ואל תתמה על ברך שלא אמר ברך שהרבה תיבות של רי"ש משמשות כך כגון אויב חרף ה' (לקמן עד) ולא נאמר חרף: נאץ. כמו חרף וכן כל ל' ניאויץ כך פתר מנחם:	ג בִּי־הִלֵּל רָשָׁע עַל־תְּאוֹת נַפְשׁוֹ וּבִצָּע בִּרְךְּ נֶאֱצַן יְהוָה:
<i>Immers, de goddeloze pocht</i> , dit verwijst naar “ <i>Waarom, Eeuwige, stelt U zich op afstand</i> ,” want nu pocht de goddeloze Amalek dat hij al zijn persoonlijk verlangen zelf bereikt; <i>en de rover wenst zichzelf geluk: hij heeft de Eeuwige veracht</i> , en de rover prijst zichzelf: ik heb de Eeuwige veracht maar toch zal er voor mij vrede zijn; בְּרַךְ, <i>hij wenst geluk</i> , een uitdrukking voor de verleden tijd; ⁷¹ je moet nl. weten dat als het een zelfstandig naamwoord zou zijn, het accent vooraan bij de eerste letter zou staan, en die zou dan de vocaal <i>patach</i> bij zich hebben, maar hier is de vocaal een <i>kamets katan</i> [i.e. een <i>tsereh</i>] en het accent staat achteraan bij de <i>resj</i> . Verbaas je niet over בְּרַךְ, dat er niet gezegd is בְּרַךְ, want veel woorden met een <i>resj</i> worden zo ge vocaliseerd, bij voorbeeld “een vijand heeft de Eeuwige gelasterd (חָרַף)” (Teh. 74:18) en daar staat niet חָרַף. <i>Hij heeft veracht</i> , als חָרַף, lasteren, en Menachem legt ieder geval van ניאויץ zo uit.	Immers, de goddeloze pocht op zijn persoonlijk verlangen, en de rover wenst zichzelf geluk: hij heeft de Eeuwige veracht.
רשע כגובה אפו. שהוא גבה רוח ומגביה וזוקף פניו ואפו בגבוהותו: כל ידרוש. כל מזימותיו אומרות לו כל ידרוש הקב"ה כל מה שאעשה כי אין משפט: אין אלהים. לית דין ולית דיין:	ד רָשָׁע כְּגֹבֵה אָפוֹ בְּלִי־יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל־מִזְמוֹתָיו:
<i>De goddeloze op het toppunt van zijn boosheid</i> , wanneer hij hoogmoedig ⁷² is en hij zijn gelaat opheft en overeind houdt, dan is zijn woede op zijn toppunt; <i>Hij zoekt niet</i> , al zijn gedachten zeggen hem dat de Heilige, gezegend zij Hij, niet	De goddeloze op het toppunt van zijn boosheid:

70 Dit dus tegen b.v. NBV die vertaalt: *maak hen gevangen van hun eigen plannen!*

71 Door de afwezigheid van vocalen in de tekst van Rasji verschillen de interpretaties van de opmerking over de vorm ברך nogal.

72 De term רוח גבה is naar Qoh. 7:8.

zoekt naar alles wat ik doe, omdat er geen oordeel is; <i>er bestaat geen God</i> , er is geen rechtspraak en er is geen rechter.	“Hij zoekt [mij] niet, er bestaat geen God,” dat zijn al zijn gedachten.
יחילו. יצליחו ודומה לו (איוב כ) על כן לא יחיל טובו, ויש מפרשים יחילו כמו (ש"ב ג) יחולו על ראש יואב: מרום משפטיך מנגדו. מסולקים ומרוחקים משפטי יסורין ופורעניו שלך מנגדו שאינם באים עליו: כל צורריו יפיה בהם. בהפחת רוח הוא מפיה בהם והם גופלים לפניו:	<div style="border: 2px solid red; padding: 5px;"> <p>ה יִחִילוּ דְרָכוֹ [דְרָכוֹ] בְּכָל־עֵת מְרוֹם מְשַׁפְּטֶיךָ מִנְגִּדוֹ כָּל־צוֹרְרָיו יִפִּיחַ בְּהֵם:</p> </div>
Zij zijn altijd succesvol, ze gelukken, en dat lijkt op: daarom zal zijn goed geen voorspoed hebben (Ijov 20:21); anderen leggen zijn uit als יהוה in: “moge het rusten op het hoofd van Joav” (ii Sjem. 3:29); <i>Uw oordelen zijn hoog boven hem verheven</i> , verwijderd en op afstand van hem zijn Uw oordelen van pijniging en bestraffing, want ze komen niet bij hem; <i>allen die hem in het nauw brengen, hij blaast tegen hen</i> , met het blazen van de wind blaast hij tegen hen, en zij vallen voor hem.	Zijn wegen zijn altijd succesvol, Uw oordelen zijn hoog boven hem verheven; allen die hem in het nauw brengen, hij blaast tegen hen.
לדור ודור אשר לא ברע. לא תבא עלי רעה לדורותי:	<div style="border: 2px solid red; padding: 5px;"> <p>ו אָמַר בְּלִבּוֹ בַל־אֶמּוֹט לְדַר וְדַר אֲשֶׁר לֹא־בִרְעַ:</p> </div>
Die niet in de narigheid zal zijn van geslacht tot geslacht. Narigheid zal niet over mij komen gedurende mijn generaties.	Hij zegt bij zichzelf: Ik zal niet wankelen, ik die niet in de narigheid zal zijn van geslacht tot geslacht.
ותוד. לשון מחשבה רעה הלנה בתוכו תמיד:	<div style="border: 2px solid red; padding: 5px;"> <p>ז אֵלֶּה פִּיהוּ מְלֵא וּמְרִמּוֹת וְתִדְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עֲמָל וְאָוֶן:</p> </div>
En list, een uitdrukking van een kwalijke gedachte die voortdurend in zijn midden huist. ⁷³	Zijn mond is vol van vloek, en bedriegerijen, en list, onder zijn tong is er misdaad en onrecht.
עיניו לחלכה יצפנו. עיניו של עמלק לישראל שהם חילך יארובו: לחלכה. עליך יעזוב חלכה, שניהם במסורה מן מלין המשמשין כה במקום ד' כגון (שמות ז) ובכה ובעמד (משלי ב) תבונה תנצרכה (שמות כט) כל אשר צויתי אתכם (ש"א א) הנצבת עמכה למדנו ממסורת שחלכה כמו חילך חיל שלך, ומנחם פתר אותה לחלכה יצפנו וכן יעזוב חלכה כמו ונפל בעצמו חלכאים ענין נמוכים ומורדים וכה יסוד המלה:	<div style="border: 2px solid red; padding: 5px;"> <p>ח יֵשֵׁב בְּמֵאֲרָב הַצְּרִים בְּמִסְתָּרִים יִהְיֶה גִּי יֵעִינּוּ לְחִלְכָה יִצְפְּנוּ:</p> </div>
Zijn ogen loeren op Uw leger, de ogen van Amalek ⁷⁴ loeren op Jisrael, die Uw leger vormen; <i>op Uw leger</i> , vgl. “Op U verlaat zich Uw leger” (beneden vers 14); beide gevallen horen bij de woorden in de Masora waar כה gebruikt wordt in polaat van ח, als “bij u (ובכה) en bij uw volk” (Sjem 7:29); “onderscheiding zal je bewaren (תנצרכה)” (Misjle 2:11); (Exod. 29:35); “alles wat Ik u (אתכה) geboden heb”; “de vrouw die bij u (עמכה) stond” (I Sjem. 1:26); we leren uit de Masorah dat חלכה hetzelfde is als חילך, Uw leger. Maar Menachem verklaart “Zijn ogen loeren op Uw leger, de ogen van Amalek in vers 10) vallen in zijn macht,”	Hij bevindt zich in een hinderlaag in de dorpen, op verborgen plaatsen vermoordt hij de onschuldige, zijn ogen loeren op Uw leger.

73 Rasji brengt hier תך 'list, onrecht' en תוך 'binnenste' met elkaar in verband; tegenwoordig gaan we ervan uit dat het eerste woord van de wortel תכך af te leiden is en het tweede van תוך.

74 Andere versies: עשו, Esav.

kaf is dan een deel van de basis van het woord.	
	<p>יֵא אָמַר בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֱלֹהִים הַסֵּתִיר פָּנָיו בְּלִרְאָהּ לְנִצָּחַת:</p>
	<p>Hij zegt in zijn hart: God heeft het vergeten, Hij heeft Zijn gelaat verborgen, Hij ziet nooit iets.</p>
	<p>יֵב קוֹמָה יְהוָה אֶל נְשֵׂא יָדָךְ אֶל־תִּשְׁכַּח עֲנִיִּים [עֲנִיִּים]:</p>
	<p>ק Sta op Eeuwige, God, hef Uw hand op, vergeet niet de nederigen.</p>
<p>על מה נאץ רשע. להקב"ה לפי שאמר בלבו לא תדרוש:</p>	<p>יֵג עֲלֵמָה נֶאֱזַן רָשָׁע אֱלֹהִים אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִּדְרֹשׁ:</p>
<p>Waarom lastert de goddeloze de Heilige gezegend zij Hij? Omdat hij zegt in zijn hart: U zoekt niet.</p>	<p>Waarom lastert de goddeloze God? Hij zegt in zijn hart: U zoekt niet.</p>
<p>ראתה. מה שהוא עושה ואתה מחריש: כי אתה. כן דרכך שתביט עמל וכעס: לתת בידך. בכחך אתה נותן יד לרשעים להצליח ברשעים: עליך יעזוב חלכה. ישראל עמך שהם חילך הם עוזבים עליך את המשא שתעשה דין ברשעים, ומנחם פתר יעזוב לשון עזרה כמו (שמות כג) עזוב תעזוב עמו, ומנחם פתר חלכה לשון דל וחלך וכ' יסוד בתיבה. יתום אתה היית עוזר. בימים ראשונים:</p>	<p>יֵד רֵאֲתָה כִּי־אֲתָה עֲמַל וְכַעַס תִּבְיֹט לְתַת בְּיָדְךָ עֲלֶיךָ יַעֲזֹב חֲלֻכָה יְתוּם אֲתָה הָיִיתָ עוֹזֵר:</p>
<p>U zag het, wat hij doet, en U zwijgt; want U, zo is Uw gewoonte dat u moeite en verdriet beziet; om het in Uw hand te geven, met Uw macht geeft U de hand aan de goddelozen zodat ze succes hebben in hun goddeloosheid; op U verlaat zich Uw leger, Jisrael Uw volk want zij zijn Uw leger, zij laten hun last op U, opdat U recht zou oefenen aan de goddelozen; Menachem legt יעזוב uit als term voor 'hulp', als “je zal zeker helpen (תעזוב עזב) met hem” (Exod. 23:5); en Menachem legt חלכה uit als een term voor “arm en zwak (חלך),” waarbij de 'kaf' deel uitmaakt van de wortel; U was de wees tot helper, in de eerste dagen.⁸⁰</p>	<p>U zag het, want U beziet de moeite en het verdriet, om het in Uw hand te geven; op U verlaat zich Uw leger, U was de wees tot helper.</p>

gevangene] om iemand dan alleen bij goddelozen die net zo sterk zijn als hij, zoals er geschreven staat: “En tot de sterkste helden, die in zijn leger waren (Dan. 3:20). Voor het door Rasji gebruikte בקלירוס geeft de gebruikelijke tekst van de midrasj בקולרים (zo ook in G.); het lijkt niet onwaarschijnlijk dat Rasji de oorspronkelijk lezing geeft, zie b.v. het woordenboek van Jastrow sub קלירוס, al is wel duidelijk dat hij niet weet wat het woord betekent (het is een ontleening aan het Grieks: κληρος, 'lot'); Rasji's lezing מטיל (zo ook in G.), waar de midrasj מפיל geeft, lijkt minder aantrekkelijk.

80 In de eerste dagen: d.i. vroeger; Rasji legt uit waarom het werkwoord, naar zijn idee, in de verleden staat; zoals de Eeuwige vroeger een hulp voor de wees was, zo mag nu zijn leger zich op Hem verlaten.

<p>שבור זרוע. של עמלק הרשע: ורע תדרוש רשעו בל תמצא. פושעי ישראל כשרואין את הרשעים מצליחין לבם נושאם להרשיע אבל משתשבר את זרוע הרשעים אם באת לדרוש רשעם של רשעי ישראל לא תמצאנו:</p>	<p>טו שְׁבֹר זְרוּעַ רָשָׁע וְרָע תִּדְרוֹשׁ־רִשְׁעוֹ בַל־תִּמְצָא:</p>
<p><i>Breek de arm, van het goddeloze Amalek;⁸¹ en wat de kwade aangaat, U zult zijn goddeloosheid zoeken, maar U zult die niet vinden, de zondaren van Jisrael, wanneer ze zien dat de goddelozen succes hebben, verheffen hun hart tot goddeloos handelen, maar vanaf het moment dat U de arm van de goddelozen breekt, wanneer U dan komt om de goddeloosheid van de zondaren van Jisrael te zoeken, dan zult U die niet vinden.</i></p>	<p>Breek de arm van de goddeloze, en wat de kwade aangaat, U zult zijn goddeloosheid zoeken, maar U zult die niet vinden.</p>
<p>ה' מלך עולם ועד. מאחר שיאבדו גוים מארצו:</p>	<p>טז יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אֲבָדוּ גוֹיִם מֵאֶרֶץ:</p>
<p><i>De Eeuwige is Koning voor immer en altijd, nadat de volkeren vergaan zijn uit Zijn land.</i></p>	<p>De Eeuwige is Koning voor immer en altijd, de volkeren vergaan uit Zijn land.</p>
<p></p>	<p>יז תֵּאֲנֹת עֵנּוּיִם שְׁמַעַתָּ יְהוָה תִּקְוִין לְבָם תִּקְשִׁיב אֲזַנְךָ:</p>
<p></p>	<p>De wens van de zachtmoedigen hoort U, Eeuwige; U zult hun hart herstellen, Uw oor zal opmerken,</p>
<p>לשפוט יתום. לעשות משפטם של ישראל היתומים ודכים: בל יוסיף עוד. עמלק. לערץ אנוש. לכתת ולשבר את האנושים וחולים:</p>	<p>יח לְשַׁפֵּט יְתוּם וְדָךְ בַל־יֹסִיף עוֹד לְעֶרֶץ אָנוּשׁ מִן־הָאָרֶץ:</p>
<p><i>Door de wees recht te doen, door oordelen van Jisrael, de wezen en de verdrukten, uit te voeren; zodat hij niet langer voortgaat, Amalek⁸²; een mens vrees aan te jagen, door stuk te slaan en te breken de zwakken en de zieken.</i></p>	<p>Door de wees en de verdrukte recht te doen, zodat hij niet langer voortgaat een zwakke van de aarde vrees aan te jagen.</p>

81 Andere versies: עשו, Esav.

82 Andere versies: עשו, Esav.